

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
НАЗВИ ВУЛИЦЬ, ПЛОЩ У БУДАПЕШТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З
ТЕРИТОРІЯМИ РОЗСЕЛЕННЯ УГОРЦІВ ПОЗА МЕЖАМИ
УГОРЩИНИ

МОЛНАР АНДРЕЯ ФЕРЕНЦІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10.2023.

Науковий керівник:

Черничко Степан Степанович

(доктор гуманітарних наук, професор)

Завідувач кафедри філології:

Берегсасі Аніко Ференцівна

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

**Кваліфікаційна робота
НАЗВИ ВУЛИЦЬ, ПЛОЩ У БУДАПЕШТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З
ТЕРИТОРІЯМИ РОЗСЕЛЕННЯ УГОРЦІВ ПОЗА МЕЖАМИ
УГОРЩИНИ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II-го курсу

Молнар Андрея Ференцівна

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Науковий керівник: **Черничко Степан Степанович**

(доктор гуманітарних наук, професор)

Рецензент: **Берегсасі Аніко Ференцівна**

(доктор габілітований, професор)

Берегове
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Filológia Tanszék

**A MAGYAR NYELVTERÜLET MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI
RÉSZEIHEZ KAPCSOLÓDÓ KÖZTERÜLETI MEGNEVEZÉSEK
BUDAPESTEN**

Magiszteri dolgozat

Készítette: Molnár Andrea

MA II. évfolyamos magyar nyelv és irodalom

szakos hallgató

Témavezető: Csernicskó István

(tudomány doktora, professzor)

Recenzens: Beregszászi Anikó

(habilitált doktor, docens, tanszékvezető professzor)

ЗМІСТ

I. ВСТУП	6
1. Предмет і мета роботи.....	7
2. Огляд закарпатських топонімічних досліджень	8
3. Місце та методи дослідження	9
II. НАЗВИ ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЬ	11
1. Значення назв громадських місць	11
2. Типи назв громадських місць	12
III. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
1. Символічна роль найменувань громадських місць	23
2. Найменування громадських місць у місті Будапешт, пов'язаних з територіями розселення угорців поза межами Угорщини.....	26
3. Найменування громадських місць у місті Будапешт, які стосуються сучасної України та Закарпаття	42
4. Типи найменувань громадських місць, які стосуються сучасної України та Закарпаття в місті Будапешт.....	55
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	63
РЕЗЮМЕ	69
СПИСОК РИСУНКІВ	71
СПИСОК ТАБЛИЦЬ	73
ДОДАТКИ.....	74

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	6
1. A munka tárgya és célja.....	7
2. A kárpátaljai névtani kutatások vázlatos áttekintése	8
3. A kutatás helyszíne és módszerei	9
II. A KÖZTERÜLETI NEVEK	11
1. A közterületi név fogalma	11
2. A közterületi nevek típusai	12
III. A KUTATÁS EREDMÉNYEI	23
1. A közterületi nevek szimbolikus szerepe	23
2. A mai Magyarországon kívüli területekre utaló közterületi nevek Budapesten.....	26
3. A mai Ukrajnára és Kárpátaljára utaló közterületi nevek Budapesten	42
4. A mai Ukrajnára és Kárpátaljára utaló budapesti közterületi nevek típusai.....	55
ÖSSZEFOGLALÁS	61
FELHASZNÁLT IRODALOM	63
UKRÁN NYELVŰ REZÜMÉ	69
ÁBRÁK JEGYZÉKE	71
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	73
MELLÉKLETEK	74

I. BEVEZETÉS

„Ha igazán jól ismerünk egy várost, ahhoz nincs fogható érzés. Ha tudjuk, hol érdemes inni egyet, hol forgattak híres filmjeleneteket, mely utcák szerepelnek világhírű regényekben, és hol vannak a legszebb, eldugott parkok, az valóban csodálatos.”

(Kath Stathers)

A brit származású útikönyvíró és szerkesztő jól megfogalmazta azokat a gondolatokat, melyek bennem is megfogalmazódnak, ha megkérdezik tőlem, hogy szülővárosomban, Beregszászban, hol található a Budapest park. Tudom, hogy a város szívében lévő park a Beregszászi Járási Közigazgatási Hivatal körüli területen helyezkedik el, és jelentősen hozzájárul a Magyar Kormány támogatásával felújított park, és a parkban található lovasszobor, mely a nagyságos fejedelem II. Rákóczi Ferencnek állít emléket, a város szépüléséhez. A Beregszászi Városi Tanács 2011. november 18-án hozott határozatot a tér elnevezéséről. Azonban a Fradi parkként ismert terület elnevezése csak 2015-ben lett a járókelők számára is nyilvános, amikor az Európai napok alkalmával elhelyezésre került a Budapest tér névtábla is. Budapest Beregszász testvérvárosa, a testvérvárosi megállapodást Beregszász fennállásának 954. és megyei jogú várossá nyilvánításának 16. évfordulója alkalmából tartott ünnepi rendezvény keretében írták alá a városok polgármesterei.

Az, hogy Beregszászban van a fővárosról elnevezett tér, az számunkra, beregszásziak számára ismert tény, de hogy Budapesten találkozhatunk Beregszász utcával, Beregszász térrel, az a meglepetés erejével hatott rám. A Hősök tere, Andrassy út, Baross-tér volt számomra ismert, hiszen gyakorlatilag csak átutazóban jártam itt. Az utóbbi két évben azonban akarva akaratlanul is többet utaztam Budapestre, és így tapasztaltam meg, hogy számos Ukrajnára és Kárpátaljára utaló közterületi névvel találkoztam.

Ez indított el abba az irányba, hogy utánanézzek, kutatást végezzek ebben a témában, megvizsgáljam a mai Magyarországon kívüli területekre utaló közterületi nevek megjelenési formáit Budapesten. A választás tehát személyes indíttatású is volt.

A magyar nyelv és kultúra nem ismer határokat – ez a mondás különösen igaz, ha Budapest utcáin sétálva a városközponttól a kertvárosokig olyan közterületi megnevezéseket fedezünk fel, amelyek messze túlmutatnak Magyarország fizikai területén. Ezek a nevek nem csupán az ország történelmi és kulturális örökségének részét képezik, hanem a magyar nyelvterület Magyarországon kívüli részeihez való mély és elválaszthatatlan kötődést is tükröznek.

Az elmúlt évtizedekben egyre növekvő figyelem irányult a közterületi nevek kutatására és megőrzésére, hiszen ezek a nevek nem csupán a városi térrendezés fontos részei, hanem tükrözik a város vagy terület történelmét, kulturális örökségét és identitását is. Budapest gazdag történelmi és kulturális örökséggel rendelkezik, amely tükröződik közterületeinek neveiben is. Budapesten, mint Magyarország fővárosában, számos olyan közterületi név, számos olyan utca, tér és park található, amelyek neve kapcsolatban áll a magyar állam határain kívül élő magyar közösségekkel, illetve Magyarország történelmi és kulturális kapcsolatait tükrözi a szomszédos országokkal és más, távolabbi régiókkal. Ezek a nevek nemcsak az összetartozás érzését erősítik, hanem a magyar történelem és kultúra sokszínűségére is emlékeztetnek.

Budapest közterületi neveiben él tovább a múlt. Az ilyen nevek, mint például az Erdélyi út, Pozsonyi út, Temesvári út, Ungvár utca, Beregszász köz nem csupán földrajzi utalások, hanem a közös történelmi és kulturális örökség megőrzésének eszközei is. Szimbolikus kapcsolatot teremtenek a mai Magyarország és az egykori magyar területek között, fenntartva a kulturális és érzelmi köteléket azokkal, akik ma már a határokon túl élnek.

Az ilyen közterületek nevei a közös történelmi és kulturális örökség részei, amelyek a híd szerepét töltik be a határon túli közösségek között, erősítve az összetartozás és a baráti kapcsolatok érzését.

1. A munka tárgya és célja

Jelen kutatómunka célja, hogy feltárja és elemezze a budapesti közterületi neveket, amelyek kapcsolatban vannak a mai Magyarország határain kívül élő közösségekkel és területekkel, különös tekintettel Ukrajnára és annak kárpátaljai régiójára. A kutatás során elemzésre kerülnek azok az utcák, terek és parkok nevei, amelyek kifejezetten emlékeztetnek az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai, délvidéki (vajdasági) és más területekhez kapcsolódó történelmi vagy etnikai szálakra.

Munkám tárgya a Magyarországon kívüli területekre utaló budapesti közterületnevek kutatása, ezen belül az Ukrajnára, Kárpátaljára utaló közterületi nevek feltérképezése, eredetének, az adott név mögött álló történeti vagy kulturális összefüggésének feltárása. A munka egyik fő célja, hogy összegyűjtse és dokumentálja ezeket a közterületi neveket, ez magában foglalja az utcák, terek nevét, típusát, helyét, keletkezési körülményeit, történelmi háttérét stb. Ezeknek a neveknek a feltérképezése és dokumentálása hozzájárulhat a történelmi emlékezet megőrzéséhez, különösen azoknak a területeknek az emlékezete szempontjából, amelyek a történelem során Magyarországhoz tartoztak, de ma már más országok részei.

A munka célja, hogy mélyebb betekintést nyújtson abba, hogyan működnek ezek a közterületi nevek, mint szimbólumok, hogyan hozzák össze a különböző népeket és kultúrákat a városban, és hogyan erősítik az összetartozás érzését a magyar közösség számára.

A kutatómunka során azonosított és elemzett közterületi nevek segíthetik a tájékozódást Budapesten. A vizsgálat eredményei betekintést nyújthatnak a közterületi nevek jelentőségébe és szerepébe a városi térrendezésben és kulturális életben, valamint a magyar nyelvterület határain kívül élő közösségekkel való kapcsolatokban.

2. A kárpátaljai névtani kutatások vázlatos áttekintése

A Kárpátaljai névtani kutatások a régióban található helynevek, utcanevek elemzését és dokumentálását foglalják magukban. Ezek a kutatások a nyelvi, kulturális és történeti örökség megőrzését, a névfeltárás módszereinek fejlesztését, valamint a régióban élő közösségek és identitások megértését szolgálják. A kutatások lehetőséget adnak a nyelvi változások nyomon követésére a helynevek tekintetében. Ez magában foglalja az elnevezések történeti változásait, a nyelvi kölcsönhatások vagy befolyások feltárását.

A kárpátaljai magyar helynévkutatás irányainak és legfontosabb eredményeinek bemutatását megtalálhatjuk Lizanec Péter két korai szintézisében (Lizanec 1970, 1991), Sebestyén Zsolt összefoglaló tanulmányában (Sebestyén 2008) és Ködöböc Natália áttekintésében (Ködöböc 2004d). A magyar földrajzi nevek kutatásában Kárpátalján megkerülhetetlennek tekinthető néhány publikáció. Tudományos szempontból is érdekesek azok a munkák, amelyek a településnevekkel, a történelmi helynevek visszaállításának nyelvpolitikai, nyelvtervezési vonatkozásaival foglalkoznak (például Beregszászi 1996, 1997, Bíró 1993, Lizanec 1999, Dobos 2016, 2020, 2021, Sebestyén 2006a stb.). A kárpátaljai magyar földrajzi nevekkel kapcsolatos egyéb kutatások terén is jelentős

eredményekről számolhatunk be. E témakörben mindenképp meg kell említenünk például Sebestyén Zsolt kutatásait (Sebestyén 2022a, 2002b, 2003a, 2003b, 2005), Horváth Katalin, Lizanec Péter és Szabó Erzsébet több település helyneveit összefoglaló munkáját (Horváth–Lizanec–Szabó 1992), a Csap és Kisdobrony földrajzi neveit bemutató kiadványt Horváth Katalin tollából (Horváth 1991, 1999), Kócán Béla vizsgálatait (Kócán 2004a, 2004b, 2005), a Visk helyneveit ismertető munkát (Íjgyártó 1982), Kovács András (Kovács 2006), Kovács Péter (Kovács 2004a, 2004b, 2004c), valamint Ködöböc Natália (Ködöböc 2003a, 2003b, 2004a, 2004b, 2004c), Zékány Krisztina (2004), Debreceni Anikó (1993) helynévtani publikációit stb.

Munkám és saját kutatási témám szempontjából lényegesen fontosabbak azonban azoknak a helyi szerzőknek a munkái, amelyek konkrétan utcanevekkel foglalkoznak. Különösen fontos és megkerülhetetlen e téren Zékány Krisztina munkássága Ungvár utcaneveiről (lásd pl. Zékány 1997a, 1997b, 2003a, 2003b stb.), Bojcsuk Edit írása Técső közterületi neveiről (Bojcsuk 2003), Sebestyén Zsoltnak Beregszász város utcaneveit elemző tanulmánya (Sebestyén 2001) stb.

Ha Budapest közterületi neveiről van szó, akkor megkerülhetetlen szakirodalmi előzmény természetesen Hajdú Mihálynak a *Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata* című kötete (Hajdú 1975), T. Somogyi Magdának az *Állat és növénynevek a budapesti utcanévadásban* című kiadványa, valamint Takáts Rózsának *A fővárosi utcanévadás elveinek és gyakorlatának alakulása napjainkig* címmel kiadott könyve.

3. A kutatás helyszíne és módszerei

Kutatásom során igyekeztem több forrást és módszert is kombinálni a lehető legteljesebb kép kialakítása érdekében.

Adatgyűjtés során összegyűjtöttem a Budapestről szóló szakirodalmakat, melyekből gazdag történelmi és városi információkkal ismerkedhettem meg, ideértve a közterületek és helyszínek neveit, történetét. Megvizsgáltam azokat a tudományos munkákat, melyek az adott témával foglalkoztak korábban, ezek a munkák kiváló kiindulópontok voltak számomra a kutatásban és az információgyűjtésben. Alapul vettem Ráday Mihály utcanévlexikonjait, Faragó Imre földrajzi nevekkel kapcsolatos jegyzetét, Szívós Erika, László Andor stb. utcanévváltozások témában írott tanulmányait, megvizsgáltam Budapest Főváros Önkormányzata Közgyűlésének önkormányzati rendeleteit a közterület- és városrésznevek megállapításáról. Szintén hasznosnak bizonyult

a *Nevek és terek: Budapest utcanevei* című internetes honlap (<http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/budapestiutcanevek/>).

Adatgyűjtés közben bukkantam rá a budapesti közterek névadási szokásairól készült interaktív térképre. Az interneten elérhető online adatbázis és térkép jelentős mennyiségű információt szolgáltatott a budapesti közterületek neveiről és helyszíneiről. Ezen információk jelentős segítséget nyújtottak az adatgyűjtésben és a tájékozódásban.

A kutatás során terepjárást végeztem, személyesen felkerestem a különböző budapesti közterületeket, melyek során megfigyelhettem az elnevezéseket, és fényképeket, feljegyzéseket készíthettem.

Ezek az információforrások segítettek és lehetőséget teremtettek a budapesti közterületi nevek kutatásában, a munka elkészítésében, ezzel a városi térrendezés, történelem és kultúra mélyebb megértéséhez járultak hozzá.

A kutatás módszere tehát egyrészt a dokumentumelemzés, másrészt pedig a helyi terep- és gyűjtőmunka volt.

II. A KÖZTERÜLETI NEVEK

1. A közterületi név fogalma

A közterületi név egy olyan elnevezés, amely egy adott területen található közterületet vagy közösségi területet azonosítja. Ezek a nevek általában az adott terület jellegzetességeit, történelmi háttérét vagy egyéb fontos információkat tükröznek. A közterületi nevek lehetnek utcanevek, terek, parkok, hidak, vagy más közösségi használatra szánt területek nevei. Ezen nevek célja, hogy segítsék az embereket a tájékozódásban és azonosításban a városi vagy falusi környezetben. Az utcanevek például fontosak lehetnek a címzésnél és a navigációnál. A közterületi nevek továbbá hordozhatnak kulturális, történelmi vagy helyi jelentőségű információkat, amelyek erősítik a közösség identitását. Mindazonáltal a jól megválasztott nevek elősegíthetik a turizmust, vonzóvá téve a várost vagy területet a látogatók számára. Összefoglalva tehát: a közterületi neveknek van informatív, közigazgatási és szimbolikus funkciója is.

Magyarország Kormányának 303/2007. (XI.14.) a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapításáról és nyilvántartásáról szóló rendelete a földrajzi nevek és típusaik között sorolja fel a közterületi nevet, mely az ingatlan-nyilvántartásban nyilvántartott közterületnek a központi címregiszterről és címkezelésről szóló kormányrendeletben meghatározott közterület jelleget is tartalmazó neve.

Budapest Főváros Közgyűlésének 94/2012. (XII.27.) rendeletében az értelmező rendelkezésekben az alábbiakat olvashatjuk: „Közterületnév: közhasználatra szolgáló minden olyan állami vagy önkormányzati tulajdonban álló földterület neve, amelyet a rendeltetésének megfelelően bárki használhat, és az ingatlan-nyilvántartás közterületként tart nyilván, valamint egyéb ingatlanok közhasználat céljára átadott területrészének neve – az erről szóló külön szerződésben foglaltak keretei között –, melyre a közterületre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A közterületnév a közterületek megjelölésére, földrajzi azonosítására a tájékozódás biztosítására szolgál; egyúttal emléket állít és hagyományt őriz (Ráday 2013: 21).

A közterületnevek minden településen hivatalosan a település önkormányzata által megállapított, dokumentált és a terepen táblával jelzett nevek. Az emberi települések közlekedésre, a hajlékok megközelítésére szolgáló részeit, az utakat, utcákat, tereket, stb. már a legrégebbi időkben megkülönböztető nevekkel látták el. Ehhez azonban szükséges volt, hogy a házak, épületek valamilyen sorba, csoportba rendeződjenek és maguk az

épületek fogjanak közre olyan közlekedő „folyosókat”, amelyeknek azután neve alakult ki. A név ezekre a mindenki számára használható közterületekre vonatkozik, azokat jelöli (Faragó 2014: 202).

A Pannon Enciklopédia Magyar nyelv és irodalom kötetében Hajdú Mihály szerint a közterületi neveknek a lakott helyeken az utak, utcák, terek, közök, zugok, sorok stb. elnevezéseit tekintjük (Hajdú 1997: 162). Hajdú az utcanéven a legkisebb közterületek nevét érti, amelyek az ottani lakosok lakhelyének pontosabb meghatározása, vagy állandó lakosok híján az utcák megkülönböztetés és azonosítás céljából viselnek hivatalos nevet. Utcaneveknek tekinti a terek, közök, házsorok, udvarok, lépcsők stb. neveit is (Hajdú 1975: 3).

A Wikipédia szabad enciklopédia szerint a közterület állami vagy önkormányzati tulajdonban álló az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett földterület, amelyet – rendeltetésének megfelelően – bárki használhat (tehát közhasználatú). A közterület rendeltetése lehet ennek megfelelően közlekedés biztosítása, pihenőhely vagy emlékhely kialakítása, közművek elhelyezése.

A közterületi név egy adott területen vagy helyen található közterületet, például utcát, teret, sétányt vagy parkot jelölő elnevezés. Ezek a nevek a városi térrendezés fontos részei, és segítenek az embereknek és a látogatóknak az orientációban és az adott helyek azonosításában.

A közterületi nevek fontosak a városi térrendezésben és az urbanisztikában, és számos különböző módon szolgálhatják a közösségi és városi életet. Fontos megjegyezni, hogy ezeknek az elnevezéseknek a kialakítása és használata általában helyi hagyományokra, történelmi és kulturális kontextusokra, valamint jogi és szabályozási keretekre épül.

2. A közterületi nevek típusai

A helynevek, közterületi nevek mind nyelvészeti és történelmi szempontból is fontos részei a várostörténeti kutatásoknak – tartja Eperjessy Kálmán. A helynév a várostörténet című munkájában leírja, hogy a város elnevezéséhez hasonlóan az utcanevek is többszörös változások után jutottak el a jelenlegi formájukhoz, az elnevezések régebbi változatai kapcsolatban álltak a város múltjának egy-egy korszakával.

Ráday Mihály a közterületi elnevezések gyakorlatát korszakokra bontotta: a török hódoltság előtti, majd alatti korszak; Buda visszafoglalásától a város egyesítéséig terjedő időszak; az 1873-at követő korszak, a II. világháború utáni időszak és az 1989 utáni

évtizedek (Ráday 2013: 12). A korszakokra különböző névadási módszerek voltak jellemzők, a spontán névadás után a német utcanevek magyarosítása, majd a Fővárosi Közmunkánk Tanácsa által hozott szabályozás következett (Molnár 2022).

Kálmán Béla *A nevek világa* című könyvében az utcák neveit két fő kategóriába csoportosítja: természetes és mesterséges nevek (Kálmán 1969: 157).

A korai utcanevek a településen élő lakosság által használt elnevezésekből alakultak ki és a hagyomány útján őrizték meg a nevüket. Ezek az elnevezések egyszerűbbek és közvetlenebbek voltak, és általában a helyi lakosság mindennapi életét tükrözték.

A közterületek neve Magyarországon a legrégebbi időktől a XIX. század második feléig természetes névadási folyamat eredményeként alakult, azaz az út, utca nevét az ott élők szájhagyománya alakította ki és az így kialakult név fejlődött tovább. Régen az utcák neve nem volt állandó, hivatalosan rögzített, ugyanis a lakosok nevezték el az utcákat jelentősebb épületéről, valamelyik telek tulajdonosáról, kocsmacégerről, egyéb jellegzetességről. Csak 1817-ben készült el Pest város első utcanévjegyzéke. Az utcanevek kialakulásában és változásában a város és a nemzet történelme tükröződik, nem szólva a névadási rendszert alakító tényezőkről: gazdasági, földrajzi viszonyok, korizlés, nyelvállapot stb. (Kovalovszky 1983: 29).

A természetes vagy közösségi névadás elnevezései ösztönösek voltak, az azonos jellegű objektumok azonosítására szolgáltak, az egymáshoz közel eső utcákat különböztették meg egymástól. Az elnevező közösség nem tulajdonnevet adott, hanem csak megjelölte valamely tulajdonságával az elnevezni kívánt településrészt, hogy megkülönböztesse a többitől (Kálmán 1969: 157).

A közösségi névadás névtípusai:

- kiterjedésre, alakra, futásra, korra vonatkozó nevek (Nagy utca, Kis köz, Széles tér stb.);
- fekvésre, elhelyezkedésre utaló nevek (Hegy utca, Külső sor, Meredek utca stb.);
- talajjellemzőkből alakult nevek (Homok utca, Köves út, Agyagos köz stb.);
- hadászati építmény meglétéből eredő név, legtöbbször várfalak, védművek, erődök nevei (Vár utca, Árok utca, Sánc utca, Palánk utca stb.);
- a név nevezetes és névvel bíró középületről (vendéglő, műhely stb.) ered (Aranykéz utca, Kígyó utca, Fehérhajó utca stb.);

- a név a település gazdasági életében játszott szerepéből ered (Piac tér, Búza tér, Gabona tér, Vásár tér, Halpiac tér, Tímár utca, Szappanos köz, Állomás utca stb.);
- a közterület neve arról a településről kapta nevét, ahová az út, utca a helységből kivezet, ebben az esetben a név településnévből képződött (Fehérvári út, Mogyorósi út, Soroksári út, Keresztúri út, Kőbányai út stb.);
- a név eredhet az ott lakók nemzetiségi jellemzőiből (Magyar utca, Tót utca, Sváb utca, Rác utca, Cigány sor).

Az előbbi főbb típusokon kívül még számos névadási indíttatás (történelmi események, humor, telepések stb.) is felmerülhet (Faragó 2014: 204).

A fentiek mellett a természetes elnevezésű utcanevek között Kálmán Béla az alábbi típusokat is felsorolja:

- neveztek el utcát valamely jellegzetes épületről: Templom utca, Városház tér, Sóház utca, Egyetem tér, Plébánia utca, Fürdő utca stb. Gyakran csak az adott épülethez vagy területhez vezet az utca: Temető utca, Állomás utca stb.;
- elnevezhették a fákkal beültetett utcákat a fák fajtájáról: Akácos utca, Hársfa utca stb.;
- telepesekről, kereskedőkről kaphattak utcák neveket: Burgundia, Kandia stb.;
- ritkák az eseménynevek: Törökszalasztó utca.;
- népi humor is alkothatott utcanevet: Zsák utca, Kutyaszorító utca stb. Ezeket a hivatalos névadás rendszerint átkeresztelte (Kálmán 1969: 157-159).

Eleinte tehát természetes módon alakultak a közterületi nevek elnevezései arról, hogy hová vezetnek (Váci utca, Kecskeméti utca), valamely tulajdonságukról (Széles utca, Kurta utca), jelentősebb épületükről (Templom utca, Malom utca), fekvésükről (Alsó utca), lakóikról (Német utca, Magyar utca), terek az ott árusítókról kapott nevet (Csirke piac, Széna tér), vagy olyan jelentősebb családról, akinek az adott utcában volt a háza (Paskál utca) – olvashatjuk Hajdú Mihály Magyar tulajdonnevek című munkájában (Hajdú 1994: 62-63), valamint a Pannon Enciklopédia utcanevekről írott szócikkében (Hajdú 1997: 162).

Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata során Hajdú Mihály (1975) alkotott egy rendszerezést, melyet a későbbiekben mások is alapul vettek tanulmányaik írásához. Hajdú kilenc főbb csoport szerint rendszerezte az utcaneveket, melyek értelemszerűen bővíthetők további alcsoportokkal:

1. személynevekből alakult utcanevek (történelmi alak, tudós, feltaláló, művész, besorolhatatlan, ismeretlen);

2. földrajzi nevekből eredő utcanevek;
3. emberek közvetlen kapcsolatát jelentő utcanevek (testrész, érzelem, keresztnév, családi viszony, társadalmi helyzet, államigazgatás, állam, történelmi korok, katonaság, népcsoportok, nemzetek nevei);
4. emberi tevékenységre utaló utcanevek (foglalkozások, szakszavak, közlekedés);
5. ember fizikai és szellemi alkotásával kapcsolatos utcanevek (épületek, használati tárgyak, ruházkodás, pénz, élelmiszer, tudomány, oktatás, mitológia, hitvilág, művészeti élet);
6. természeti környezet szavaiból alakult nevek (állatvilág, növényvilág, föld és ásványai, természeti jelenségek);
7. az utca minőségére, tulajdonságára utaló nevek (hosszúság, szélesség, burkolattípus);
8. sorszámnevekkel jelölt utcanevek;
9. meghatározatlan.

Hajdú fontos jellemzőnek tartja a heterogén (különböző) név-bokrosítást, azaz, hogy az előtagokat hasonló témakörből válogassák (pld. madárnevek), mert ez megkönnyítheti a tájékozódást a nagyobb városokban (Kovács-Buna 2002: 9).

Faragó munkájában szól a *közterületek egyéni (hivatalos) névadásáról*. A hivatalos névadásoknál a közterületek neve tudatos, sokszor egy ember vagy egy szűk csoport által adott név. A közterületeknek ez esetben tulajdonnevet adnak.

A közterületek hivatalos névadását általában a helyi önkormányzatok végzik. A névadás folyamata és az alkalmazott szabályok eltérőek lehetnek az egyes országok és települések között. Általában az önkormányzatok bizottságokat vagy testületeket hoznak létre, amelyek felelősek a közterületek elnevezéséért. Az elnevezés során általában figyelembe veszik a terület történelmi, kulturális vagy helyi jelentőségét, illetve olyan személyek nevét is, akik fontosak voltak a helyi közösség életében vagy történelmében. Fontos szempont lehet továbbá az elnevezés könnyen emlékeztethessen az adott helyre vagy annak jellemzőire, valamint az, hogy a név egyértelműen megkülönböztethető legyen más helyek nevével. Egyes településeken nyilvános pályázatokat is kiírnak, amelyeken a lakosság javasolhat neveket, vagy a helyi közösségek, egyesületek is bevonhatók az elnevezési folyamatba. A hivatalos eljárás és a szabályok részletei az adott helyi önkormányzat rendeleteiben vagy irányelveiben található meg.

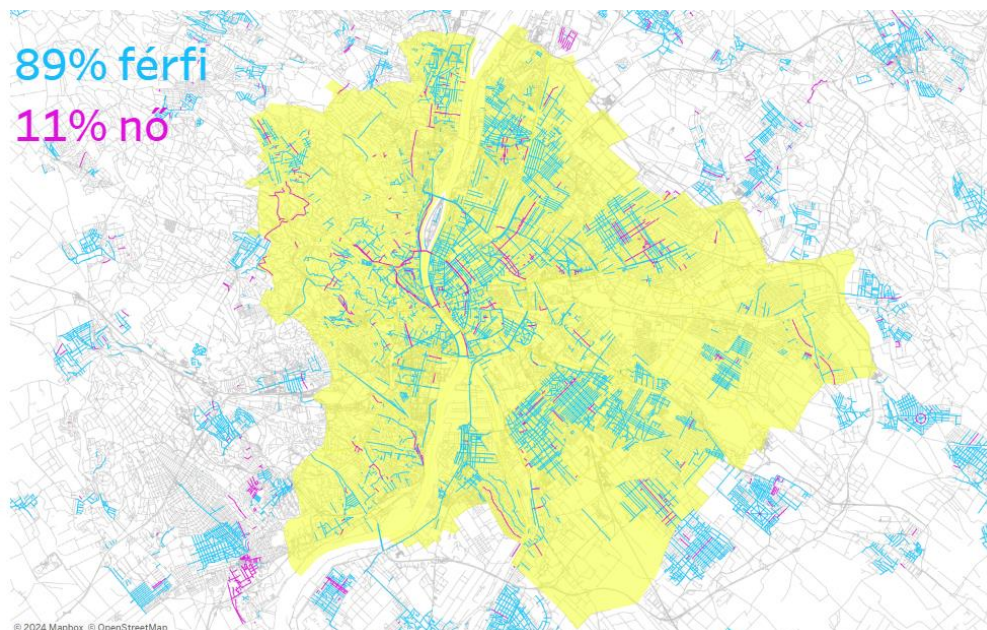
A hivatalos névadás Magyarországon a XIX. század második felétől indult meg, és folyamatosan kiszorította a közösségi eredetű neveket mind a városokban, mind a

falvakban. Hajdú szerint egyre jobban terjedt az a szokás, hogy a névnek, a név jelentésének semmi kapcsolata nincs az utcával. Elterjedésének egyik oka az emlékállítási cél volt (Hajdú 1994: 63).

A közterületek egyéni (hivatalos) névadásának főbb típusai Faragó (2014) szerint:

1. Személynevekről elnevezett közterületek. Az elnevezés történhet az adott település híres szülöttjéről, történelmi személyekről stb. Magyarországon a kiegyezés után, az 1848-as forradalom hőseiről neveztek el utcákat, majd Kossuth halála adott okot az utcanévadásra, Rákóczi hamvainak hazahozatala kapcsán Rákócziról, a Millennium éveiben a honfoglaláskori magyar vezérekéről neveztek el utcákat (Hajdú 1994: 63). A nemzeti szempontból nagy alakok nevei a legtöbb település közterületeinél előtérbe kerülnek: Rákóczi Ferenc utca, Kossuth Lajos tér, Petőfi Sándor sétány stb. Pld. Kossuth térrel találkozhatunk Kárpátalján Beregszászon; Kossuth Lajos tér az Országházzal együtt Budapest történelmi szempontból is fontos színtere; Pécs belvárosának déli részén elhelyezkedő teret is Kossuth Lajosról neveztek el; Kecskeméten a központban található Kossuth tér kiemelkedő helyet foglal el a város életében; és még sorolhatnánk a Kossuthról elnevezett közterületek sorát.

Budapesten számos olyan közterület van, amely valós vagy fiktív személyről lett elnevezve, esetleg valamely keresztnévet viseli, Budapest Főváros Közterület-jegyzékének adatai szerint a Budapesten található köztér 30 %-a személynevet visel. A névadási szokások sok mindent elárulnak arról, hogy az utókor kiket és miért tart emlékezésre méltónak, mely korszakokat véli saját történelme kiemelkedő és fontos időszakának, Bátorfy és Galambosi (2024) munkájából azt is megtudhatjuk, hogy a személynevet viselő köztér 89 százaléka férfinevet kapott, ennek a 89 százaléknak a 94 százaléka valós személyről lett elnevezve. Ezzel szemben a 11 százaléknál női nevet viselő utcák mindössze 52 százalékat neveztek el valaha élő nőről, a többi vagy keresztnév, vagy irodalmi alak. A valós személyek jelentős része a reformkor és a dualizmus nemzetté válási folyamatában kulcsszerepet játszó államférfiak (Kossuth Lajos, Széchenyi István, Deák Ferenc), hadvezérek (Bem tábornok és az aradi 13-ak), költők (Petőfi Sándor, Arany János, Vörösmarty Mihály) és művészek, továbbá az 1945 előtti magyar világ különösen író-költő nagyságai (Ady Endre, József Attila). Rajtuk kívül közteret neveztek el II. Rákóczi Ferencről, Dózsa Györgyről, Szent Istvánról és Mátyás királyról is. A valaha élt nők közül, Árpád-házi Szent Erzsébet és Erzsébet királyné kapta a legtöbb közteret. Az Árpád-ház és a Habsburg uralkodócsalád tagjairól is számos köztér lett elnevezve Budapesten.

1. ábra. A női és férfi személynévek megjelenése Budapest közterületi neveiben

Forrás: <https://atlo.team/terek-es-nevek-budapest-utcanevei/>

2. Elvont, szimbolikus fogalmakból képzett közterületnevek.

E típus az egyeduralmi rendszerek egyik legjellegzetesebb névtípusa (Alkotmány utca, Köztársaság tér, Köztársaság útja). Ilyen nevekkel elnevezett közterületek célja lehet a béke, az együttműködés és a szolidaritás megjelenítése. Például: Béke tér, Egyetértés utca stb. Olyan nevek, amelyek a művészet vagy a kultúra különböző aspektusait tükrözik, például: Alkotás utca. Tükrözik egy város vagy régió gazdasági vagy technológiai fejlődését (Gazdaság út), a városi élet különböző aspektusait vagy a közösségi élet fontosságát (Barátság utca).

3. Események időpontjáról elnevezett közterületek.

Az események időpontjáról elnevezett közterületek olyan neveket kapnak, amelyek egy adott esemény emlékét őrzik vagy azokat tükrözik. Ezek az elnevezések általában fontos eseményekhez vagy jubileumokhoz kapcsolódnak, amelyek jelentőségét a közösség szeretné megőrizni.

Franciaországban keletkezett és tért hódított Európában is, de Magyarországon ma már tűnőben van. De újak is keletkeztek, például: Március 15. utca, Március 15. tér, Október 6. utca. Az Október huszonharmadika utca a közterületi nevek között egyedinek számít, hiszen ez a név egyedi és különleges a történelmi háttere miatt, és kiemelkedik a többi közterületi név közül a maga jelentőségével és történelmi mélységével. Egyedinek számít azért is, hiszen az elnevezés megalkotói nem voltak tekintettel a hivatalos

utcaeresztelések szabályaira, amely szerint kerülni kell a számokat tartalmazó és túl hosszú megjelöléseket. Az Október huszonharmadika utca nemcsak dátumot tartalmazó hosszú utcanév egyike, de az egyetlen, amelyben a napot betűvel írják (Buza et al 1998: 296).

4. Bármilyen névszóról (főnév, melléknév, számnév) elnevezett közterületek.

A természetes névadásból származó nevek hivatalossá tételével létrejött forma. Főnévről elnevezett közterület: Rózsa utca, Dob utca, Szív utca, Százados út, Róka köz, Mozaik utca, Muskátli utca stb., melléknévről történő elnevezés: Fekete utca, Szép utca, Göröngyös utca, stb. A tőszámnévről történő elnevezés viszonylag ritka. Magyarországon az utcanévek általában nem tartalmazzak tőszámot az elnevezésben, mivel azok kevésbé hagyományosak és nehezebben azonosíthatóak lehetnek. Budapesten a kerületek vannak tőszámnévvel jelölve. Budapest összesen 23 kerületből áll, és mindegyiket egy tőszámmal és egy római számmal jelölik.

5. Egyéb tulajdonnévről elnevezett közterületek.

Legtöbbször bel- és külföldi települések adják a közterület tulajdonnévi részét. Ezek az elnevezések általában valamely fontos vagy jelentős település, történelmi helyszín vagy személyiségek előtt tisztelegnek. Például: Római utca, Kolozsvár utca, Bécsi utca, Belgrád rakpart stb.

6. Sorszámnévvel jelölt közterületek.

A magyar névadásban viszonylag ritkább névtípus, de külföldön, főleg Észak-Amerikában rendszeresen előfordul: 5th Avenue, 7th Avenue stb

A 19. század közepétől terjedt el az utcanévadásban az a tendencia, hogy az elnevezésekben előtérbe került az emlékéllítés, például Magyarországon először az 1848-as forradalom hőseinek, a szabadságharc mártírjainak állítottak emléket, tiszteleti céllal neveztek el utcákat személyek nevére.

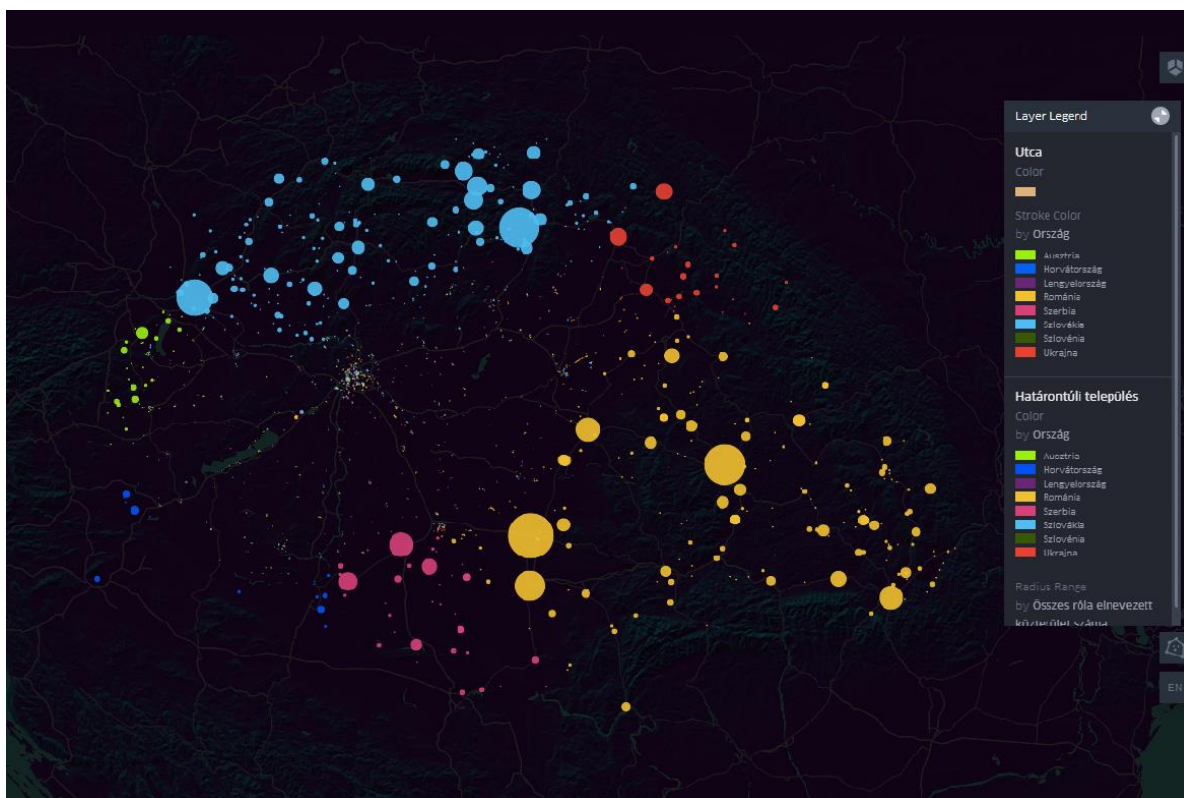
Meghatározó közterület elnevezések jellemezte a két világháború közötti időszakot is. Az ekkori politikai légkört meghatározó revíziós törekvések, vagyis az elcsatolt területek visszaszerzése, és az azt támogató személyek is megjelentek az utcanévadásokban. Országosan számos, főleg újonnan kialakuló városrész közterületét nevezték el az elcsatolt országrészek városairól, településeiről, folyóiról, hegyeiről és természeti kincseiről (Molnár 2022).

Jellemző volt a két világháború között, az elcsatolt magyar települések neveiről való utcanévadás, aminek az volt a célja, hogy ezeket a neveket megőrizték és ismertté tegyék mindenki számára. Egy-egy természeti katasztrófa után, az újjáépítést

adományaikkal segítő világvárosokról neveztek el körutak egy-egy szakaszát (Berlini körút).

Magyarországon több mint 2100 közterület viseli az elcsatolt területek egy-egy településének nevét, melyek egy része a békeszerződés előtti időszakból való, többségüket a két világháború közti időszakban, vagy a rendszerváltást követően nevezték el. 452 határon túli településről neveztek el közterületet Magyarországon, a leggyakoribbak: Arad, Kolozsvár, Kassa, Pozsony, Szabadka, Fiume, Ungvár, Kismarton (Molnár 2022). Az OpenStreetMap Magyarországi adatai alapján megtudhatjuk, hogy például találkozhatunk Ungvárról elnevezett közterülettel többek között Budapesten, Debrecenben, Székesfehérváron, Kecskeméten, Miskolcon, Szikszón, Szentendrén, Szegeden, Nagyatádon, Komorón, Nyíregyházán; Kolozsvár nevét Magyarországon több mint 220 utca, 15 tér, 12 út, 2 köz, 2 körút viseli.

Az alábbi ábrán megfigyelhető, hogy mely határon túli városok nevét őrzik a magyarországi közterületek. A települések körnagysága azt mutatja, hogy hány közterület van róla elnevezve Magyarországon.

2. ábra: Határon túli utcanevek megjelenése a magyarországi közterületek elnevezésében

Forrás: <https://atlo.team/hatarontuliutcanev/>

Közterületi nevek jellege a közterületnévhez kapcsolódik.

Nem elsődleges fontosságú, de néha mégis kifejező a közterületnév második tagja. Ez is kifejezi az utca mai vagy egykori jellegét, illetve a névadási szokásokat. Kisebb településen az út, utca és tér utótagon kívül alig használnak más utótagot (Czeplédi 1982: 41).

Magyarország Kormányának 345/2014. (XII. 23.) a központi címregiszterről és a címkezelésről szóló rendeletének 1. melléklete felsorolja a Magyarországon előforduló közterületi nevek jellegét (1. melléklet). A felsoroltaktól eltérő közterületjelleg a központi címregiszterben nem rögzíthető.

A közterületnevek előtagból és utótagból állnak. Magyarországon a leginkább ismert utótagok - vagyis a közterület neve után, annak jellegére utaló földrajzi köznevek - az út, utca, tér és a köz (Rátonyi G. 2015). Budapest főváros önkormányzata meghatározta azokat az utótagokat, melyek használhatók a közterületi nevek után az elnevezésekben. Budapest Főváros Közgyűlésének 94/2012. (XII.27.) rendeletének 1. melléklete 41 utótagot hagyott jóvá: árok, átjáró, bástya, bástyája, dülő, dülőút, erdősor, fasor, fasora, forduló, határsor, határút, kapu, kert, korzó, körönd, körtér, körút, körútja, köz, lejáró, lejtő, lépcső, liget, mélyút, park, parkja, part, rakpart, sétaút, sétány, sor, sugárút, tér, tere, udvar, út, útja, utca, utcája, üdülőpart.

Hajdú Mihály (1975) munkájában még 33 utótagot sorolt fel, azonban az eltelt évek során az utótagok sokasága tovább nőtt. Ugyanígy nőtt a közterületek száma is, hiszen 1975-ben 6816 közterületnév volt Budapesten, Budapest Főváros Közterületnévjegyzékének mai adatai alapján ez a szám 8598 köztér nevet jelent. Az utótagok használata egyenetlen, hiszen a legtöbbször használt utótag az utca, az út, a köz és a tér. Ezt követik a sétányok, parkok, lépcsők, sorok, dülők, lejtők, útja, körút, tere és a rakpart (Rátonyi G. 2015).

Magyar értelmező kéziszótár szerint az *út* szárazföldi közlekedés számára épített, nagyjában egyenletes szélességű sáv, mely a nagyobb, forgalmas utcákat jelöli (Pusztai 2003). Sok esetben a rövid, keskeny vagy görbe közterület is megkapta az út utótagot, mivel figyelembe vették a funkciót, azaz azt, hogy kifelé vezetett a városból, vagy megmaradt ez az utótag azoknál, amelyek nem házak között vezető utak voltak (Hajdú 1975: 9).

Az *utca* pedig városban, falun kisebb közlekedési útvonal, melyet legalább részben házak (esetleg telkek) szegélyeznek (Pusztai 2003), házsorok közötti keskenyebb útvonal (Eöry 2010: 831).

A *köz* keskeny kis utca (Eöry 2010: 465). Általában kisebb utcát, gyakran zsákutcát, vagy két, egymáshoz közel eső másik közterületet összekötő rövid utcácska (Rátonyi G. 2015).

A *tér* a házak között, főleg az utcák kereszteződésénél kialakult nagyobb közterület. Ma egy egyszerű kereszteződés is megkaphatja a tér nevet, ha egyik sarkán kialakított zöldterület található.

Sétány fákkal, virágokkal szegélyezett, padokkal ellátott sétaút (Eöry 2010: 692), elsősorban csak gyalogos forgalomra korlátozott.

Park nagyobb felületű közterület, melyet akár térnek is nevezhetnénk, de a park a városi környezethez képest nagyobb zöldterülettel rendelkezik. A park az Új Magyar Lexikon szócikkének megfogalmazásában általában nagyobb terjedelmű kert, főként fákkal, cserjékkel és nagyobb gyepfelületekkel. Legtöbbször a természeti táj sajátos elemei alapján kertművészeti igénnyel alakított és gondozott közhasználatú terület (Rényi 1962: 381). A park gondozott terület, általában a városokban az emberek kikapcsolódását szolgálja.

A hegyoldali települések különleges kihívásokat és lehetőségeket jelentenek a várostervezés szempontjából. A domborzati viszonyok miatt az ilyen településeken az utcák gyakran egymás felett, gyűrűszerűen helyezkednek el, követve a hegyoldal természetes lejtését vagy teraszait. Ebben a környezetben a lépcsős utcák kulcsfontosságúak a vertikális közlekedés megkönnyítésében, lehetővé téve az emberek számára, hogy gyorsabban és közvetlenebbül jussanak el az egyik szintről a másikra. A *lépcső* kifejezés tehát általában egy emelkedőt jelent, amelyek segítségével lehet egyik szintet elérni a másikhoz képest. A hegyoldali települések egymás felett gyűrűző útjait lejtősen kapaszkodó lépcsős utcák közelítik meg. A lépcsős utcák a hegyoldali települések lakói számára a leggyorsabb útvonalat biztosítják az egyik magassági szintről a másikra. A lépcső utótag kevés előfordulással jelenik meg, ugyanis valóban lépcsőnek kell lennie az utcán ahhoz, hogy bekerülhessen a névbe ez a szó (Hajdú 1975: 10).

Sor utótag használatos csak az egyik oldalán beépített közterületek esetében.

A *dűlő* a határnak két út vagy mezsgye közötti része (Eöry 2010: 143). Jellegzetesen külvárosi elnevezés, egyszerre jelenti a jól körülhatárolható mezőgazdasági földterületet és azt az utat is, ami egy ilyen terület valamely határát képezi (Rátonyi G. 2015). A *dűlő* utótag néhány esetben előfordul budapesti utcanevekben is, a külterületeknek tekinthető, ritka beépítésű helyeken (Hajdú 1975: 10).

A *lejtő* domb, hegy hajlata (Eöry 2010: 495), ferdén lefelé haladó kisebb-nagyobb terület. Tényleg emelkedő, illetve ereszkedő utcákat jelöl.

Körút a nagy városokban ív alakban hajló, széles, hosszabb út (Eöry 2010: 460). Nem feltétlenül jelent teljes kör alakú útvonalat, sok esetben inkább félköríves vagy ívelt utakról van szó, amelyek összekötik a város különböző pontjait. Számos városban a körutak jelentik a közlekedési hálózat alapvető elemeit, segítve a forgalom áramlását és a városi területek közötti átjárhatóságot.

A *rakpart* utótag a közterületi neveknel jellemzően olyan út vagy sétány elnevezésére használatos, amely valamilyen folyópart mentén húzódik, folyóparti közlekedési útvonal (Eöry 2010: 658). A rakpart szó maga is a vízparti rakodóterületekre utal, ahol hajdanán a hajókról rakodták ki vagy pakolták fel az árut. Manapság a rakpartok gyakran kedvelt sétáló- és pihenőhelyek is.

Az *udvar* olyan nagyobb telkekre utal, amit a hely jobb kihasználása miatt úgy építettek körbe, hogy a főútról egy bejáratot hagytak. Jellemzően városias közterületnév (Rátonyi G. 2015).

A főváros utcaneveiben az utótagok előfordulását vizsgálta Rátonyi G. Tamás összehasonlítva az 1975-ös és 2015-ös adatokat.

	1975	2015
utca	5480	6153
út	520	536
tér	312	381
köz	282	525
lejtő	22	32
lépcső	42	65
sor	28	41
dűlő	24	32
park	19	76
körút	17	21
sétány	13	82
rakpart	9	11
udvar	6	5

1. táblázat: A leggyakrabban előforduló utótagok Budapest utcaneveiben

Forrás: Rátonyi G., 2015

A leggyakrabban előforduló közterületi neveket az 1. táblázat szemléltette.

Ezekon kívül számos utótag ismert, melyek csekélyebb számban fordulnak elő.

III. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

1. A közterületi nevek szimbolikus szerepe

Az utcanév alapvető és általános funkciója, hogy a közterület helyét megjelölje és azonosítsa. A helyzetazonosításon túl betölthet *leíró funkciót* is pld. a Bécsi út Bécs felé vezet, a Fürdő utcában fürdő volt, a Molnár utcában dunai vízimolnárok laktak, a Szerb utcában szerbek stb. Az ilyen esetekben az utcanév és valamilyen dolog, tárgy, személy között közvetlen kapcsolat áll vagy állt fenn. S ha a névadó eltűnt, vagy megszűnt, akkor az utca már nem leíró, hanem *történeti, településtörténeti funkciót* lát el. Az utcanevek *emlékezeti-tiszteleti funkciót* is elláthatnak, ezekből az utcanevekből leolvasható, hogy kiket tartott nagyra a helyi társadalom, a politikai vezetés, a helyi közigazgatás, hogy ily módon is emléket állítanak nekik. A nemzeti történelem egyes fontos és emlékezetes eseményeire, történésekre utaló nevek is előfordulnak. Külföldi népeknek, országoknak, városoknak, személyeknek is emléket állítanak az utcanevekben a tiszteletet, megbecsülést kifejezve irántuk (Schmidt 1979: 32).

Az utcanevekben egy-egy település fejlődési folyamatának mozzanatai rögzülnek, s miután a nevek nyilvános helyen, a közterületen hirdetik a lakosság tiszteletét a történelem eseményei, személyiségei iránt, magukon viselik a kor, a társadalom ideológiáját és értékítéletét. Hagyományőrző szerepük mellett emlékezeti funkciójuk is van. Az utcanév ennek megfelelően történeti kutatáson túl a mindennapokban is fontos ismereteket közöl (Takáts 1985: 293-294).

A mindenkori hatalom térpolitikájának részeként az utcanevek szerephez jutottak a 19. században kialakuló modern nemzeti identitás, a tömegek nemzeti öntudatának, hazafias érzéseinek és az államhoz való lojalitásának a megerősítésében. Az utcák elnevezésének hangsúlyos szándéka a nemzeti történeti múltra való emlékezés (László 2023: 86). Számos utcát neveztek el a történelem jeles szereplőiről ebben az időben. Az átnevezési gyakorlatban igyekeztek megszabadulni a hétköznapi dolgokra, állatokra, növényekre, közönségesnek tartott tevékenységekre utaló nevektől és ezeket többnyire a magyar történelem, tudomány, művészet szempontjából kiemelkedő személyek neveivel helyettesíteni (Szívós 2021: 201). Sűrűn állítottak emléket a közelmúlt jeles politikusnak, közéleti személyiségeinek haláluk után, azzal, hogy utcát neveztek el róluk. Pld. Erzsébet királyné halála után számos magyarországi település közterületi neve állít neki emléket.

Az utcák tömeges átkeresztelése a Fővárosi Közmunkák Tanácsa által a lakosság ellenérzését keltette, ekkor új elvek kidolgozása vált szükségessé, szerepet kaptak a nevek védettségi kérdései (Takáts 1985: 299). Az 1870-1880-as évektől Budapest rohamos növekedése, új utcák, terek létrehozása már nem tartotta szükségesnek a régies, köznapi tevékenységre utaló nevek felváltását.

Az ideológiai, politikai szempontú névadás és utcanéveltörlés lényegében a kiegyezéssel vált nagyarányúvá; a későbbi rendszerváltozások radikálisabb formában és rövidebb idő alatt ismételték meg ezt a szimbolikus térfoglalást (Szívós 2021: 202).

Napjaink utcanévei ma egyszerűen körbevesznek minket, azonban valamikor ezek mind lelkesítő tartalommal bírtak, a 19. században más jelentést hordoztak (László 2023: 95).

A közterületi neveknek jelentős szimbolikus szerepük van. Ezek a nevek nem csupán az adott helyet azonosítják, hanem hordoznak kulturális, történelmi és társadalmi jelentéseket is. A közterületi nevek segítenek az embereknek azonosítani és kapcsolódni az adott helyhez. Ezek a nevek tükrözik a közösség identitását és értékeit, és hozzájárulnak a helyhez való kötődéshez. Sok közterületi név emlékeztet a múltra, az ott történt eseményekre vagy az ott élő vagy dolgozó jelentős személyiségekre. Ezek a nevek segítenek megőrizni és ápolni a történelmi emlékezetet, és emlékeztetnek az elődök által elért eredményekre vagy a múltbeli események fontosságára. Az adott közösség emlékezetének és összetartozásának kifejeződésére is szolgálnak a közterületi nevek. Ezek a nevek gyakran a közösség által elfogadott és ápolható emlékezet részeivé válnak, amelyek segítenek a közösség tagjainak azonosulni a közös történelemmel és értékekkel.

A közterületi nevek, mint az utcák, terek, parkok vagy épületek elnevezései, sokkal többet jelentenek, mint egyszerű címek a városi térképen. A közterületi nevek szimbolikus szerepe gazdag és sokrétű. Ezek az elnevezések nem csak egyszerű címek, hanem fontos jelképek, amelyek hozzájárulnak a városi környezet gazdag és sokszínű megértéséhez. A közterületi nevek történelmi, kulturális, társadalmi és identitásbeli vonatkozásai mélyebb kapcsolatot teremtenek az emberek és a városuk között, miközben hozzájárulnak a városi térben való tájékozódáshoz és élményekhez.

A közterületi nevek történelmi személyeket, eseményeket, időpontokat stb. örökítenek meg. Az utcanévek fontos feladata az azonosítás, megkülönböztetés, helyhez kötés, az emlékezeti nevek esetében ez háttérbe szorul, a szimbolikus szerep, a fennálló társadalmi rend politikai-kulturális értékeinek megjelenítése kerül előtérbe.

Az utcák elnevezése a tiszteletadás formájaként az újkorban terjedt el, Párizsban a rendszerváltás kinyilvánításának eszköze volt. Az új politikai berendezkedések fontosnak tartották az előzővel való szakítás látványos bemutatását, a saját hőseiknek a megörökítését (László 2023: 83).

Az utcanevek a mindennapi életünk megszokott színterei közé tartoznak. Az elnevezésekkel nap mint nap találkozunk, melyek nemcsak navigációs eszközként szolgálnak, hanem gyakran tükrözik a helyi kultúrát, történelmet és jelentős személyiségeket is. Egy-egy utcanév mögött gyakran állnak érdekes történetek, híres emberek vagy fontos események, amelyek formálták az adott közösség életét. Mindennapi használatuk során gyakran fel sem figyelünk az utcanevek üzenetére. Ezeknek a neveknek hétköznapiságuk, jelentéktelenségük, különféle összefüggésekben történő rendszeres és reflektálatlan használatuk miatt erős ideológiai szerepük van (László 2023: 83). Az utcanevek nem csak az orientációt segítik, hanem összekötik az embereket saját városuk vagy falujuk múltjával és kulturális örökségével, bemutatják az uralmon levő rendszer világképét, múltból alkotott felfogását, melyet a járókelők tudattalanul el is fognak sajátítani.

Az utcanevek szimbolikus szerepe igen jelentős, hiszen több szinten is értelmezhetők és befolyásolják a helyi identitást, kulturális emlékezetet és a társadalmi összetartást. Az utcanevek gyakran tükrözik a helyi történelmet és kulturális hagyományokat. Azok az utcák, amelyek híres történelmi személyiségekről, fontos eseményekről vagy jelentős helyi jellegzetességekről kapják a nevüket, segítenek fenntartani és továbbadni a kulturális emlékezetet. Ezek az elnevezések nemcsak informálnak, hanem ösztönöznek is a múlt iránti érdeklődésre, összekötve a jelen lakosságát a hely történelmi gyökereivel. Az utcanevek hozzájárulhatnak egy közösség identitásának erősítéséhez. Bizonyos esetekben az utcanevek kifejezhetik a helyi lakosok büszkeségét saját városukra, régiójukra vagy nemzetükre. Az utcanév válhat egy közösség közös pontjává, amely összeköti az ott élőket közös történelemmel vagy értékrenddel. Az utcanevek megváltoztatása politikai változások, társadalmi mozgalmak vagy új ideológiák következtében szimbolikus gesztusként is szolgálhat. Az új nevek adása vagy a régiek eltávolítása a hatalomváltások, a társadalmi igazságosság felé tett lépések vagy a történelmi igazságtétel aktusai lehetnek. Az utcanevek sokkal többet jelentenek, mint pusztán címadatok; szimbólumokként működnek, amelyek kifejezik és formálják azokat a közösségeket, amelyekben találhatók.

Magyarországon az utcanevek szimbolikus szerepe különösen erős, mivel az ország történelme során számos politikai, társadalmi és kulturális változáson ment keresztül, amelyek tükröződnek az utcanevekben is. Magyarország történelme – beleértve a két világháborút, a kommunizmust és a rendszerváltást – szintén tükröződik az utcanevekben. Az utcanevek megváltoztatása gyakori volt a politikai rendszerváltások idején, amikor az új hatalmi struktúrák igyekeztek eltávolítani az előző rendszerek emlékeit és szimbólumait. Az ilyen változások gyakran szolgálnak emlékeztetőként a történelmi változásokra és azok társadalmi hatásaira. Az utcanevek jelentős szerepet játszanak a magyar nemzeti identitás erősítésében. Az olyan utcák, amelyek Magyarország nemzeti történelmének fontos eseményeiről vagy hőseiről kapták a nevüket, kiemelik a nemzeti összetartozás érzését. Ezek az utcanevek nap mint nap emlékeztetik a lakosokat és a látogatókat a magyar nép történelmi küzdelmeire és eredményeire.

2. A mai Magyarországon kívüli területekre utaló közterületi nevek Budapesten

A trianoni békeszerződés hatása Magyarországra hatalmas és mélyreható volt, és még mindig érezhető napjainkban is. A békeszerződés aláírása 1920-ban, az első világháborút követően, jelentős területi veszteségeket és lakossági átrendeződéseket hozott magával Magyarország számára. Magyarország elvesztette az ország területének mintegy kétharmadát, területe 283 ezer négyzetkilométerről 93 ezerre, lakossága 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent, az ország lakosságának egyharmada kisebbségi sorsra jutva idegen hatalomhoz került.

A szerződés új határokat húzott, számos, korábban egységes kulturális és gazdasági területet szétdarabolva. A Felvidék, a Kisalföld északi fele és a Kárpátalja Csehszlovákiához, Erdély, az Alföld keleti pereme és Kelet-Bánát Romániához, Horvátország, Bácska, Nyugat-Bánát, Zala megye nyugati pereme, a Muraköz és a baranyai háromszög a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz, Nyugat-Magyarország egy sávja Ausztriához került, Lengyelország pedig északon Szepes és Árva megyéből kapott területeket (Borsodi 2023). Ezek a változások mély nyomot hagytak a magyar nemzeti tudatban, a történelmi emlékezet és identitás kulcsfontosságú elemeivé váltak. Ez a veszteség jelentős gazdasági és stratégiai jelentőséggel bírt, és nagymértékben csökkentette az ország területi integritását és hatékonyságát. A területi veszteségek mellett jelentős népességcsökkenés is bekövetkezett. Az elveszett területeken élő magyar lakosság sok

esetben kényszerűen kivándorolt vagy kitelepítették őket, ami drámai hatással volt az ország lakossági összetételére és gazdaságára.

A trianoni békeszerződés trauma volt a magyar nemzeti emlékezetben, és azóta is fontos szerepet játszik a magyar társadalom emlékezetében és tudatában. Az elveszített területek és az azokon élő magyar lakosság sorsa mai napig fájdalmas téma a magyar közbeszédben. Trianont a magyar nemzeti történelem legnagyobb tragédiájának tekintik.

Az 1920-as évek politikai és közgondolkodásának alapvető témája volt a békeszerződés területi rendelkezéseinek megváltoztatását követelő politikai irányzat, ami megjelent a közterületek elnevezésében is. Budapesten és vidéken is a nemzeti emlékezet erősítése és a trianoni békeszerződés következményei elleni tiltakozásra komoly erőfeszítések mutatkoztak. A két világháború közötti időszakban egész Magyarországon rengeteg utca és tér kapott nevet az elcsatolt településekről, vármegyékről (Tüske és Földvály 2020). A trianoni békeszerződéssel elszakított területek városneveit magyarul leírni jó ideig csak ezekben az utcanevekben lehetett (Hajdú 1994: 64).

A közterületi nevek Budapest városképének alapvető részei, melyek nem csupán a város térbeli szerveződéséhez, hanem identitásához és történetéhez is szorosan kapcsolódnak. A Trianoni békeszerződés hatása azonban jelentős mértékben érintette ezeket a neveket és ezzel Budapest történetét és kulturális kontextusát is.

Budapesten, mint sok más városban, előfordulnak olyan közterületi nevek is, amelyek más országokra vagy városokra utalnak, számos közterületi név őrzi azoknak a területeknek az emlékét, amelyek az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátummal más államok fennhatósága alá kerültek. Az elszakított területeken élő magyar lakosság és a területek elvesztésének fájdalma és emlékezete mélyen gyökerezik a magyar kollektív emlékezetben. Budapest közterületeinek nevei részben tükrözik ezt az emlékezetet és kapcsolódást, és sok esetben megőrzik az elszakított területek városainak és régióinak nevét. Ezek a névadások az emlékezet fenntartását szolgálják, hogy megőrizzék és továbbadhassák azoknak a területeknek és eseményeknek az emlékét, amelyek a trianoni békeszerződéssel elvesztek vagy megváltoztak. Így segítenek abban, hogy a történelem egy fontos fejezete a mai napig élő és emlékezetes maradjon a közösség számára. Ezek az elnevezések az összetartozás érzését is hivatottak erősíteni a határokon túl élő magyar közösségekkel és az ottani magyar nyelvterülettel. Ezáltal segítenek megőrizni és továbbadni a történelmi és kulturális kapcsolatokat azokkal a területekkel, amelyek valaha részei voltak Magyarországnak. Ezt a gondolatmenetet erősítette meg a Gondolat című lap 1921-ben megjelent írása, mely úgy véli, hogy a külhoni magyarokhoz való tartozást úgy

lehet a legjobban hirdetni, hogy „az lépten-nyomon mindenkinek beleütközzék a lelkületébe, belefúrja magát az utcán járó-kelők leghétköznapibb gondolatai közé, s ezen a réven ki nem irtható erővel egye bele magát Budapest egész vérkeringésébe. [...] az elcsatolt magyar városok, megyék és a velük összefüggő fogalmak neveit kell kiszögezni messzire fehérlő táblákon a budapesti forgalmas utcák és közterek sarkaira!” (Gondolat, 1921. február 26). Az volt a cél, hogy minél szélesebb körben ismertté váljanak azok a települések, mely egykor a Magyar Királyság fennhatósága alá tartozott, és ezt az utókor számára is egyértelművé akarták tenni (Tüske és Földváry 2020).

A közös múlton keresztül a történelmi Magyarország egy egységet alkot és ezek az utcanévtáblák minden magyart emlékeztetnek a közös múltra, annak ellenére, hogy területileg már nem tartozunk össze.

Gallina Frigyes szerint az utcai névtáblák olyanok, mint egy óriási emlékalbum, egy hatalmas élő lexikon, amely a legkülönböző dolgokra emlékeztet, figyelmeztet és tanít bennünket. Az utcanévtáblák történelmi mementók, várostörténeti dokumentumok, melyek beszélnek a múltról, halkán, elmondják a jelent és intelmet adnak a jövőre. A magyar utcanevek a magyarokban felkeltik a múlt emlékeit, ráemlékeztetnek a történelem, a kultúra jeles személyeire, a haza és a város fejlődésére, visszamutatnak az elmúlt időkre és irányt mutatnak a jövőre (Gallina 1930: 1323).

A trianoni békeszerződésben elcsatolt területek városairól, falvairól, hegyeiről, várairól számtalan utcát neveztek el. A trianoni utcanevek kiosztásának két kiemelkedő hulláma volt. A trianoni utcanévadások első hulláma az 1920-as években indult és 1930-as években csúcsosodott ki. Budapest 1950 előtti közigazgatási határán belül tömegesen neveztek el közterületet az elcsatolt részeken maradt településekről. Az új városnegyedek lehetőséget kínáltak a közterületek elnevezésére. Utcanévbokrok jöttek létre, azaz olyan egymáshoz közeli utcák hálózata, amelyek elnevezése egy témakörhöz kapcsolódik. Ilyen utcabokrokkal találkozhatunk a 3. kerületben, a 14. kerületben, a 18. és a 20. kerületekben is (Molnár 2022).

A trianoni békeszerződés következtében elveszített területek, helységek utcanevekben való megörökítése kimondott, deklarált cél volt a két világháború között (Szívós 2021: 205), melyeket fontos, „*hogy mi megerősítsük*” – írta Gallina Frigyes (1930).

Tóth Orsolya munkájában Mátyásföld¹ utcaneveinek vizsgálatával kapcsolatban leírja, hogy az 1920-as történelmi esemény hatással volt térségre is. Az 1920-as években újonnan kialakított utcák közül számos kapta nevét a történelmi Magyarország földrajzi neveiről, melyek közül ma már csak kettő őrzi eredeti nevét, a Bácskai utca és a Fátka utca (Tóth 2006: 106). Nagy számban neveztek el akkoriban utcákat politikai céllal személyekről, pld. 1920-ban azért neveztek el utcát gróf Apponyi Albeiről, mert a magyar küldöttséget képviselte a párizsi békekonferencián (Tóth 2006: 107).

Az utcák folyamatos kiépítésének következtében utcákat vontak össze, osztottak fel vagy szüntettek meg. 1945-től napjainkig a névváltozások háttérében négy fő ok állt: az 1848-as forradalom százéves évfordulója, a második világháború vége, a szocializmus kibontakozása Magyarországon és a rendszerváltás.

Az elcsatolt területekről való közterületi névadás második hullám a rendszerváltás után volt jellemző. Utcabokrok alakultak ki Rákoskeresztúron, Újpesten, ahol az utcákat határon túli településekről, kisebb erdélyi, székelyföldi helyekről nevezték el. A XVII. kerületi Rákoskeresztúron 1999-ben számos romániai, az egykori Csík vármegyei helységről kapta nevét (2. melléklet). Ezeknél az utcáknál az utcanévadás vonatkozhat a Gyergyói-fennsíkra, a Gyergyói-havasokra, vagy a gyergyói településekre, melyek a XVII. kerületben lettek az utcák névadói: Gyergyóalfalu, Gyergyócsomafalva, Gyergyóditró, Gyergyóremete, Gyergyószentmiklós, Gyergyóújfalva, illetve a Maros völgyében lévő községekre: Maroshévíz, Marosfő (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 68-75).

A XVIII. kerületben is alakítottak ki utcabokrokat, amikor a település egy-egy részén azonos tematikával nevezték el az azonos időben létrehozott utcákat (<https://www.bp18ker.hu/wp-content/uploads/2022/06/pestszenlorincutcai.html>).

1999-ben a XVI. kerületben hoztak létre utcabokrot, ahol erdélyi és székelyföldi települések köszönnek vissza az utcanévtáblákról.

A közterületek egy részét már a békeszerződés előtt is a ma már határon túli települések után nevezték el, azonban többségük a két világháború közti időszakban vagy a rendszerváltást követően lett átkeresztelve (Molnár 2022).

A Budapest utcanévtáblák között így találunk olyan közterületnevek elnevezéseit, melyek 1920 előtt kapták nevüket. Ezek általában kulturális-gazdasági központok, fontosabb folyók, hegységek stb. voltak. Pld. utcát neveztek el a felvidéki Bártfa településről (XI. kerület) már 1900-ban, szintén ebben az évben kapta a nevét az Ugocsa

¹ Mátyásföld Budapest XVI. kerületének egy része. 1889-ben alapították az akkor még Pest megyei kis falut, majd 1950-ben Budapesthez csatolták (Tóth 2006).

utca is (XII. kerület). A XIX. kerületben található Vereckei köz nevét 1910-ben kapta (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017). A Kárpátok Közép-Európában az Alpok és a Balkán-hegység között, Dévénytől az Al-Dunáig húzódó hegységről, mely közrefogja a Kárpát-medencét kapta nevét 1872-ben a XIII. kerületi Újlipótvárosban található Kárpát utca ((Buza et al 1998: 212).

3. ábra: Kárpát utca névtábla a XIII. kerületben

Forrás: saját fotó

Az első világháborút követő korszakban széles körben előfordultak a politikai indíttatású elnevezések, Trianon után pedig közel 350 utcát neveztek el mindaddig a történelmi Magyarország területén lévő, de azután már más országokhoz tartozó vármegyékről, városokról, domborzati megnevezésekről, amelyek nagy része ma is létezik. A nemzeti egységnek ez a szimbolikus magatartása magyarázza mindazt, amin Budapesten járó erdélyi magyar ember ma is elcsodálkozik a Nagyvárad téren, a Kolozsvári utcákban (Székedi 2010: 5), vagy akár egy kárpátaljainak, amikor az Ungvár utcán halad át, vagy amikor a Beregszász út és a Beregszász tér kereszteződésénél található játszótérre viszi játszani a gyermekét.

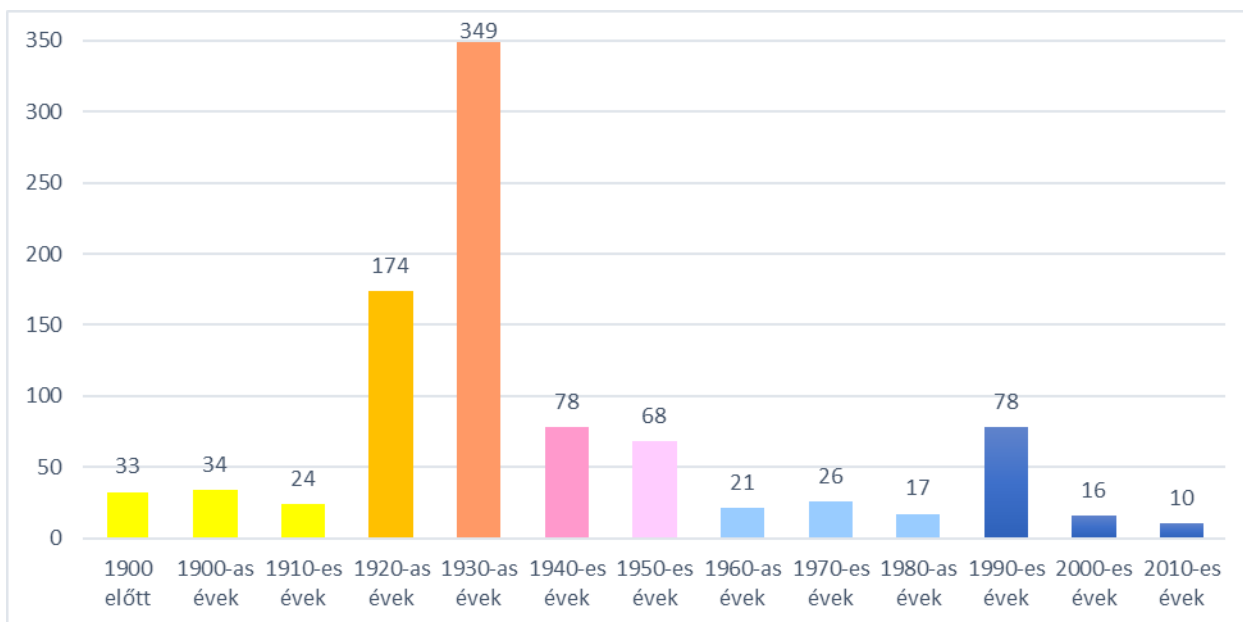
1930-as évek elején bonyodalmat okozott, főleg a sűrűbben lakott városrészekben, hogy voltak olyan utcák, melyeknek nem volt elnevezésük és ez a tájékozódást is megnehezítette. Erről a Magyarság című lap 1930. januári száma is beszámolt, mely azt is bizonyítja, hogy nem ment gyorsan a közterületek elnevezése. A bonyodalmak feloldását segítette a Közmunkatanács intézkedése, ugyanis határozatot hozott mintegy száz névtelen utca elnevezéséről. Ekkor kapott nevet többek között a kelenföldi Szováta utca, a II. kerületi Ditró utca, a Gyergyó utca, a Hargita utca, valamint a szintén erdélyi származású Gábor Áron utca (Flier 2021). Budapest akkori közigazgatási határán kívül, Dél-Pesten, a

mai peremkerületekben számos közterület őrzi az elcsatolt területek nevét. Így jöttek létre a XVIII. kerületi Ganztelepen-Szemeretelepen, a mai XX. kerülethez tartozó Gubacsipusztán és Csepelen az elnevezések. (például Kőhalom, Homoród, Botfalu, Körtvélyes). A 30-as 40-es évek fordulóján a revíziós hangulatot fokozta az 1938-as I. bécsi döntés, melynek értelmében Felvidék déli területeit visszacsatolták Magyarországhoz, valamint Kárpátalja 1939-es megszállása. Ekkor kapta a nevét a Nagyvárad tér, a XI. kerületi Temesvár utca.

Hajdú leírta azt is, hogy a peremvárosok fővároshoz való csatolásakor sok azonos nevű utca lett az új közigazgatási egységen, a pontos tájékozódást a kerület számának megadásával vagy irányírószámmal lehet megadni. Amikor 1950-ben kialakították a huszonnégy kerületes Nagy-Budapestet, az elővárosok magukkal hozták a már létező vagy újonnan elkeresztelt közterületi neveiket, mindegyik ragaszkodott a sajátjához, melynek hatására számos azonos utcanévvel találkozhatunk (Jakabffy 2000: 23).

Az utcanévadások nem csupán a Trianon utáni időre összpontosultak, hasonló utcanévelnevezések történtek a 19. és a 20. század fordulóján, illetve később is a főváros újonnan létesülő villanegyedeiben vagy tömbház-sorok között (Székedi 2010: 5).

A Budapesten található határon túli közterületnevek számát az elnevezésük évtizede szerint a 4. ábra szemlélteti, melyből világosan kitűnik, hogy a legtöbb ilyen névadás az 1930-as években történt.

4. ábra. Budapesten található határon túli közterületnevek száma az elnevezés évtizede szerint

Forrás: <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/hatarontuli/>

Budapest Főváros Levéltára összegyűjtötte és nyilvánosan elérhetővé tette azt az interaktív térképet, amely a trianoni békediktátum által elcsatolt településekről, tájegységekről, népcsoportokról, várakról elnevezett közterületeket tartalmazza (Flier 2021). Az adatbázisban 936 ilyen közterületi név szerepel. Az adatbázisból megtudhatjuk azt, hogy mely elcsatolt országok nevei jelennek meg a budapesti közterületi nevekben. A levéltár és az Átló csapata által készített weboldalon olyan fővárosi közterületi neveket gyűjtöttek össze, amelyek névadóját 1920-ban csatolták el, vagy az összeomló Osztrák-Magyar Monarchia nagyságára (Mosztár utca, Lemberg utca), a dicső múltra, esetleg az első világháborúra (Doberdó út) utalnak – írta a Magyar Nemzet az interaktív térkép létrehozásáról szóló közleményében.

Az interaktív térképpel számos információhoz juthatunk a budapesti utcanévadásokról és megfigyelhetjük, hogy mely határon túli város nevét viselik a közterületi nevek, az utcanévadások időbeli elosztását, vagy azt, hogy mely elcsatolt országrészek szerepelnek a közterületek elnevezésében.

A térkép kiváló segítséget nyújt a városi tájékozódásban, és különösen hasznos olyan specifikus tematikus információk bemutatásában, mint amilyen a határon túli településnevekről elnevezett közterületek elhelyezkedése Budapest területén. A térkép segítségével nemcsak könnyen megtalálhatók az érdeklődésre számot tartó helyek, hanem a térkép interaktív elemei, mint például a különböző színű pontok, melyek a közterületet jelölik, részletes információt nyújthatnak minden egyes helyszínről. Ez magában foglalja az utca nevét, névadóját, elnevezés idejét, névadó jellegét, mai országot, ahonnan a név származik.

A térkép felhasználói szűrhetik a neveket korszakok vagy más kritériumok alapján, így specifikus érdeklődési köröknek megfelelően szabhatják személyre a felfedezést.

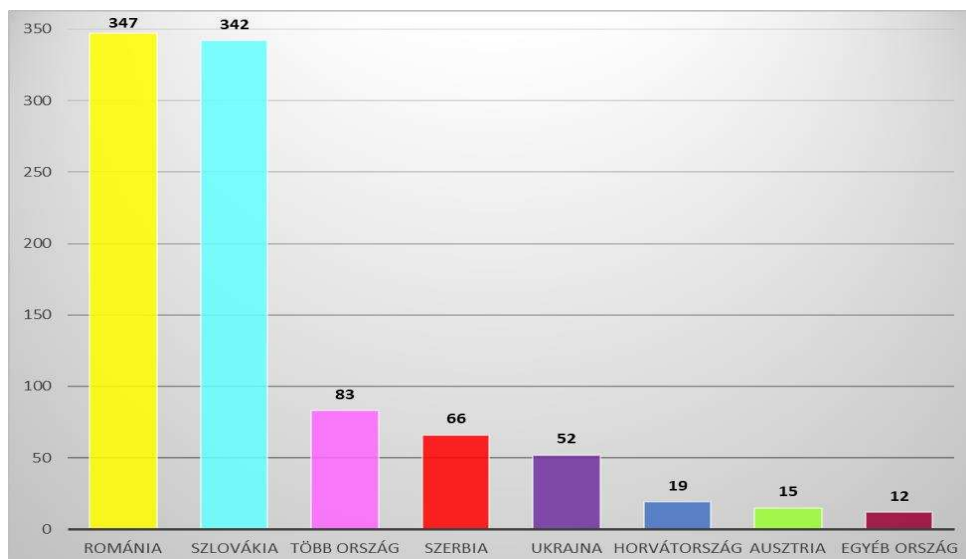
Az alábbi ábra a határon túli településnevekről elnevezett közterületek elhelyezkedését mutatja be Budapest területén.

5. ábra: Határon túli közterületnevek Budapesten

Forrás: <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/hatarontuli/>

Az elnevezések sorában a Romániához tartozó közterületi nevek száma a legmagasabb, 347 elnevezéssel. Szlovákia területéről származó nevet 342 esetben adtak közterületi névnek Budapesten, a többi elszakított országrész is számos utcánévben köszön vissza a fővárosban (Flier 2021). A 6. ábra a Budapesten található határon túli közterületnevek megjelenésének számát mutatja be országonkénti bontásban.

6. ábra: A Budapesten található határon túli közterületnevek száma országoként

Forrás: <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/hatarontuli/>

Az elcsatolt területekről származó elnevezések általában egy új közterület létesítéskor jelentek meg, de akadnak olyanok is, melyek meglévő utcák átnevezésével jöttek létre. Kialakultak utcabokrok, melyeket egy-egy azonos tájegységről származó határon túli területekről neveztek el. Pl. Farkasréten utcák egész bokrának adtak erdélyi helyneveket (Brassó út, Cenkhegy utca, Töröcsvár utca), a XIV. kerületi neveknél délvidéki utcabokrokkal találkozhatunk (Bácskai utca, Csantavér utca és köz, Nagybecskerek utca és tér, Pancsova utca, Pétervárad utca, Titel utca, Torontál utca, Újvidék tér).

Mint ahogy az ábra is szemlélteti a határon túli neveket őrző utcák többsége közel azonos számban romániai és szlovákiai településekhez köthető. A nevek többsége a 30-as, 40-es évek elnevezési hullámai során kapták nevüket. A trianoni békével Romániának nagyobb terület jutott a történelmi Magyarországból, mint a mai magyar államnak, amely 93 ezer négyzetkilométer. Erdély mindig különleges státuszt élvezett, mely történelmi múltjának, a független Erdélyi Fejedelemségnek is köszönhető. Erdélyt hosszú időn át Magyarország tiszántúli területének tekintették (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 9). Magyarország 12.500 településéből 4100 település került Erdély elcsatolása folytán más ország területére, így nem csoda, hogy az országot jelentősen megrázta Erdély elvesztése és ennek hatásaként számos közterület-elnevezés is erről a területről származik.

7. ábra: Erdélyre utaló utcanévtábla a II. kerületben

Forrás: saját fotó

8. ábra: Kolozsvár utca a II. kerületben

Forrás: saját fotó

Erdély után a második legnagyobb elcsatolt terület a szlovákiai Felvidék, melynek elcsatolása Magyarország számára gazdasági és kulturális szempontból is jelentős veszteséget jelentett. A Erdélyhez hasonlóan Felvidékről is sokan menekültek Budapestre 1920 után. Pozsony és Kassa két fontos városa volt az országnak, Pozsony 1536 és 1783

között a Magyar Királyság fővárosa és a királyok koronázási székhelye volt (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 278).

9. ábra: Felvidékre utaló utcanévtáblák a XIV. és a II. kerületben

Forrás: saját fotó

10. ábra: Pozsonyi utca utcanévtáblája a II. kerületben

Forrás: saját fotó

A Dunától délre fekvő vidékegységben számos olyan vármegye, város, község, település található, amelyet a békeszerződés hatásaként csatolták el Magyarországtól. A terület más országon fennhatósága alá került. Horvátország, Szlovénia, Szerbia, Románia lettek az urai a Délvidéken található településeknek.

Szerbia esetében is számos közterületi elnevezéssel találkozhatunk Budapesten. A mai Szerbiához tartozó vajdasági településekről olyan köztereket neveztek el, mint Bácska, Bánság vagy Szerémség, Szabadka, Zenta, Csantavér stb.

A mai Horvátországhoz tartozó települések közül Fiume településről 28 közterületet neveztek el Magyarországon, és ez a név fordul elő legtöbbször a budapesti utcanevtáblákon is. Trianon után Baranya és Zala vármegyéből egy része került a mai Horvátország területéhez.

A Kulpa folyó Horvátország és Szlovénia területén, a Száva jobb oldali mellékfolyója mely Modrusnál, Fiume vármegyében ered, a II. kerületben emlékeztet a történelmi Magyarországra.

11. ábra: Kulpa utca névtáblája a II. kerületben

Forrás: saját fotó

Ma leginkább Vas és Zala megyében élő magyarországi szlovének neve is névadóként szerepel Budapesti közterületi neveknél.

12. ábra: Szlovéniára utaló utcanévtábla a II. kerületben

Forrás: saját fotó

Burgenlandnak - Várvidéknek nevezett területet Ausztria szerezte meg. Emléke többek között a XIV. kerületi Zuglóban is visszaköszön az Alsóór, Felsőór, Gyanafalva, Királyhida, Léka, Pándorfalu, Rohonc utca névtábláiról (3. melléklet).

Zugló legnagyobb kiterjedésű külső városrészében Alsórákoson számos határon túli településre emlékeztető utcanévtáblával találkozhatunk. A települések fizikailag távol vannak ugyan egymástól, de gyakorlatban mégis „közel”. Ezt jól példázza a Savanyúkút és az Ungvár utca. A 13. ábrán a Savanyúkút utca névtáblája alatt a két utca kereszteződésében található Ungvár söröző cégtáblája látható.

13. ábra: XIV. kerületi utcanévtábla

Forrás: saját fotó

A Kárpát-medence északkeleti részén elhelyezkedő Kárpátalja szintén az elcsatolt területekhez tartozik, mely Csehszlovákia, Szovjetunió fennhatósága alatt is állt, 1991-től Ukrajnához tartozik. Négy vármegyétől származnak azok a települések, melyek névadókká váltak Budapesten: Bereg vármegye, Máramaros vármegye, Ugocsa vármegye, Ung vármegye (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017). Számos közterület kapott nevet a legjelentősebb településekről Beregszászról, Munkácsról, Ungvárról és más településekről, a Kárpátaljához tartozó Uzsoki- és Vereckei hágókról is.

14. ábra: Kárpátaljára utaló utcanévtábla a II. kerületben

Forrás: saját fotó

83 közterületi nevet besoroltak a további országok névadói közé. Ide olyan országokat soroltak be, melyek településeihöz kevés név tartozik, ezért kimaradtak a fenti felsorolásból (például Mosztár utca – Mostar, Bosznia és Hercegovina). Itt szerepelnek azok a határon túli tájak is, amelyeken több ország osztozik egyszerre, így a legtöbb folyót (pl. Dráva utca, Tisza utca), vármegyét (Bihar utca) egyéb földrajzi egységet.

Az elszakított területek emléke Budapest XVIII. kerületében a mai napig jelen van, köszönhetően a két világháború közötti településszervezőknek. 1920 és 1944 közötti időszakban az újonnan parcellázott részek többsége a határon túlra került városokról, folyókról, hegyekről kapták nevüket. Így neveztek el utcát Nagyszombatról, Kassáról, Rozsnyóról, Ungvárról stb. Az 1930-as és 1940-es évek fordulóján is folytatták ezt a gyakorlatot, Budapesten és számos környékbeli településen (Ganztelepen, Ganzkertvárosban, Szemeretelepen) hoztak létre trianoni ihletésű utcaneveket. Amikor a kerületeket Pestszentlőrínchez csatolták, az utcaneveket meg kellett változtatni (pld, Nagyvárad, Kolozsvár), de a többségük máig megtartotta eredeti nevét (Pápai 2020: 6).

15. ábra: Beregszász utca a XVIII. kerületben

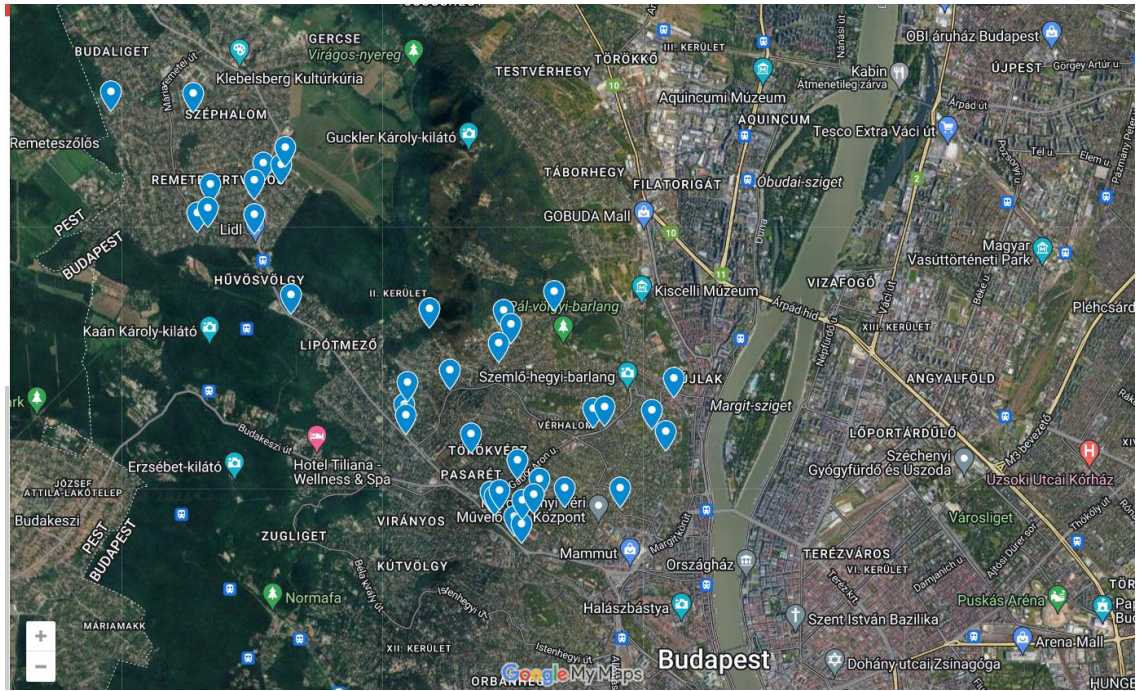
Forrás: saját fotó

Az ország kétharmadának elvesztése a mai napig meghatározza Magyarország életét. A trianoni béke hatása napjainkig érezhető. Az elmúlt száz évben közterületek sokaságát nevezték el a történelmi Magyarországhoz tartozó településekről és tájegységekről országszerte és Budán is, ezzel is kifejezve a Kárpát-medence összetartozását.

Budapest II. kerület Önkormányzata a trianoni béke századik évfordulója alkalmából köztéri táblákat helyezett el a kerületben, ezzel is emlékezve az elszakított területekről.

Trianon 100. évfordulójára emlékezve elhelyezett táblák a már meglévő névtáblák mellé lettek felfüggesztve. A táblák rövid, tömör, de hangsúlyos ismertetőt tartalmaznak a járókelők számára, ezzel is kiemelve a történelmi jelentőségét és az emlékezés fontosságát. A táblákon a közterület nevének feltüntetése mellett szerepel az utcanévadás időpontja, rövid információ a névadó településről, illetve az, hogy az adott település jelenleg melyik ország fennhatósága alatt áll.

Velünk élő Trianon táblák kerültek elhelyezésre a kerület 37 utca névtáblája mellé.

16. ábra: Elhelyezett Velünk élő Trianon táblák Budapest II. kerületében

Forrás: <https://bit.ly/velunkelotrianon>

17. ábra: Velünk élő Trianon táblák Budapesten

Forrás: saját fotó

3. A mai Ukrajnára és Kárpátaljára utaló közterületi nevek Budapesten

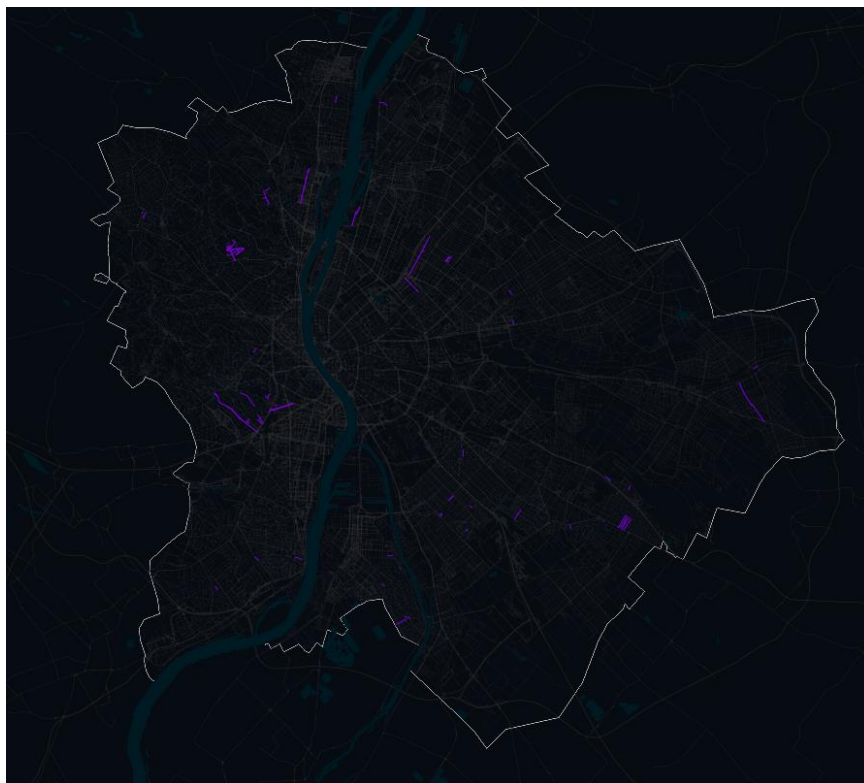
A Trianoni békeszerződés előtt Kárpátalja a Magyar Királyság részét képezte, így a régió történelme szorosan összefonódik Magyarország történelmével. A XX. század politikai és területi változásai nyomán Kárpátalja többször is gazdát cserélt, végül a második világháború után a Szovjetunió része, majd Ukrajna függetlenedése után annak területéhez tartozik.

Budapest identitástudatában fontos szerepet játszik a történelmi múlt, valamint a kulturális és nemzeti összetartozás érzése. Ez magában foglalja azokat a területeket is, amelyek történelmileg Magyarországhoz tartoztak, így Kárpátalja is ide tartozik.

Budapesten számos közterületi név utal a mai Ukrajnára és azon belül is Kárpátaljára, amelyek különböző történelmi, kulturális és emlékeztető szerepet töltenek be. Ezek a nevek tükrözik a két terület közötti mély történelmi és kulturális kapcsolatokat, valamint Magyarország és az egykori Kárpátalja, jelenleg Ukrajna részét képező terület közötti történelmi eseményeket. A Kárpátaljára utaló nevek emlékeztetnek arra is, hogy a történelem során a határok változhatnak, de az emberek közötti kapcsolatok és a közös kulturális értékek tovább élnek.

A budapesti közterületi nevek között 52 olyan közterületi névvel találkozhatunk, melyek Ukrajnára és Kárpátaljára utalnak, melyek többet jelentenek egyszerű földrajzi utalásoknál, emlékeztetnek a magyar közösséghez Kárpátaljához való kötődésre. Ezek a

nevek a magyar-ukrán és kárpátaljai magyar közösségek közötti történelmi és kulturális kapcsolatok tanúi, valamint az összetartozás és a közös múlt iránti tisztelet kifejeződései, identitástudatot erősítő szimbólumok.

18. ábra: Ukrajnára, Kárpátaljára utaló közterületnevek elhelyezkedése Budapesten

Forrás: <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/hatarontuli/>

Az 52 közterületi néven felül vannak olyan utcanevek, melyek Ukrajna területén is megtalálható helyről kapták nevüket, de névadója elsősorban Romániában, Szlovákiában vagy Magyarországon található meg, ilyen például Máramaros vármegye (Románia), Vihorlát-hegység (Szlovákia), vagy a Tisza folyó, melyen több ország is osztozik, Magyarország, Szerbia és Ukrajna folyója is.

Közterületi nevek, melyek Budapesten ukrainai településekről kapták nevüket:

ALSÓAPSA utca a XX. kerület zsákutcája. Nevét 1941-ben kapta az egykori Máramaros vármegyei településről (Ráday 2003: 67). Ma község Ukrajnában.

A XVIII. kerületi BATÁR utca az Ugocsa vármegyei, kisközségről kapta a nevét 1964-ben.

Beregszászról több közterületet is elneveztek Budapesten. Az ukrán-magyar határtól mindössze 7 km-re, a Vérke folyó partján található településről neveztek el utcát, teret, közt, utat a XI., a XVIII. és a XXII. kerületekben.

A BEREKSZÁSZ köz nevét 1932-ben kapta. Sasadon a Sasadi út 50. számától a Beregszász térig húzódó közterület.

19. ábra: Beregszász köz a XI. kerületben

Forrás: saját fotó

A Beregszász út, Sümegvári köz, Sümegvári utca és a Beregszász köz között található a BEREKSZÁSZ tér, mely 1929-ben kapta nevét a XI. kerületben. Ugyanakkor nevezték el a BEREKSZÁSZ utat is, mely a Budaörsi úttól a Törökbálinti útig vezet.

20. ábra: Beregszász tér és út névtáblái Sasadon

Forrás: saját fotó

21. ábra: Beregszász utat jelölő feliratok a XI. kerületben

Forrás: saját fotó

BEREGSZÁSZ utcával a XVIII. kerületben találkozhatunk, ha utunk a Szent Imre-kertvárosba visz. Az utcaelnevezés 1932-ből való.

A XXII. kerületi BEREGSZÁSZI utca 1930-as években kapta az elcsatolt területen található, az egykori Bereg vármegyében található városról a nevét.

Az egykori Ung vármegyei kisközségről, mely a történelmi Magyarország idején vasúti csomópont volt szintén neveztek el utcát Budapesten. A XVIII. kerületi CSAP utca 1940-ben kapta a nevét. A Krisztinavárosban található Aladár utcától a Hagyalja útig terjedő 1900-ban elnevezett Csap utca elnevezését a valamikor itt folyt bortermelés fontos kellékéről kapra a nevét. Azonban, ha kárpátaljaiként ránézek az utcanévtáblára és nem tudom az elnevezés pontos hátterét, első ránézésre számomra a kárpátaljai település jut eszembe.

22. ábra: Csap utca az I. kerületben

Forrás: saját fotó

CSERHALOM utca a kárpátaljai Cserhalom (Gyibrovka) településről kapta a nevét 1929-ben. XIII. kerületi utca.

Az egykori Máramaros vármegyei településről Husztról kapta a nevét a XIV. kerületi HUSZT utca, illetve a III. kerületben található HUSZTI út is.

23. ábra: Huszti út és Huszt utca Budapesten

Forrás: saját fotó

A Beregszászi járásban a Mezőkaszonyi kistérségben található Mezőkaszonyról nevezték el a kelenföldői utcát 1939-ben. Az egykori Bereg vármegyei nagyközségről elnevezett KASZONY utca a Vágfarkasd utca 3. szám a Jászóvár utca 4. számig terjed.

KELECSÉNY köz a XVII. kerületi zsákutca a Máramaros vármegyei helyséről kapta nevét 1978-ban.

A Csillaghegyi KINCSES utca nevét az Ung vármegyei település adta. Az utcaelnevezés 1992-ből való.

Az egykori Bereg vármegyei, szolyvai járási kis község nevét Budapesten a KOPÁR utca viseli a XXI. kerületben. 1953-ban lett az utca névadója ez a település.

Az 1918-ig az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó Galíciai fővárosról (RÁDAY, 2013: 385) Lembergről is nevezték el utcát Budapesten. A mai jelentős kulturális központról elnevezett LEMBERG utca a XVII. kerületben emlékeztet az ukrainai településre.

24. ábra: Lemberg utca a XVII. kerületben

Forrás: saját fotó

1930-ban kapta a nevét a Szemeretelepen lévő utca, mely szintén a kárpátaljai településről kapta a nevét. A Latorca bal partján lévő, az egykori Bereg vármegyei város nevét viseli a MUNKÁCS utca. A XVIII. kerületi utca védett közterületnek számít (Ráday, 2013: 49).

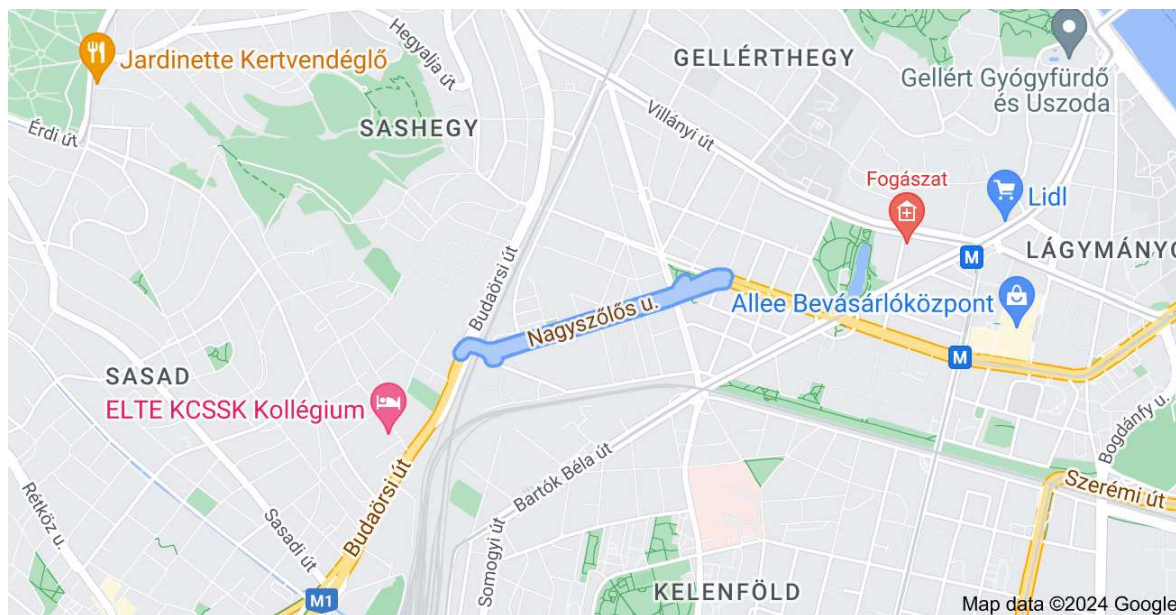

25. ábra: Munkács utca a XVIII. kerületben

Forrás: saját fotó

A kárpátaljai Nagyszőlősről három utcát is elneveztek Budapesten. Kelenföldön, a XI. kerületben található NAGYSZŐLŐS utcát 1939-ben nevezték el. De ugyanebben az

évben kapta a nevét a XX. kerületi NAGYSZŐLŐS utca. A Ganz-telepi NAGYSZŐLŐS utca 1922 óta viseli az egykori Ugocsa vármegyében található település nevét. Védett közterület (Ráday, 2013: 50). Az utcák névadója az egykori Tiszáninneri járásban lévő nagyközség, majd megyeszékhely volt, az Ugocsa vármegyei helységek egyik legrégebben nyilvántartott községe volt, ahol a lakosság nagy része szőlőtermesztéssel foglalkozott (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 338).

26. ábra: Nagyszőlős utca Budapesten, Kelenföldön

Forrás: Google maps

Az egykori Bereg vármegyei helységről utcát és lejtőt is elneveztek a XI. kerületben. Oroszvég Munkács egyik külvárosa, ukrán neve Roszvigove (Ráday, 2003: 383).

A Sashegyen található OROSZVÉG lejtő nevét 1954-ben kapta. Az OROSZVÉG utcát 1939-ben nevezték el.

1940-ben a XI. kerületi Sasadon nevezték el utcát az egykori Máramaros vármegyében a Tisza völgyében található községről, Rahórol. A mai Kárpátalján lévő település Rahórol a Tisza egyik mellékfolyójáról kapta nevét. A RAHÓ utca a Budaörsi út 103. számától az Ugron utca 36. számig húzódik (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 339).

27. ábra: Rahó utca utcanévtáblái Sasadon

Forrás: saját fotó

A RÁKÓ utca az egykori Ung vármegyei helységről kapta nevét 1933-ban. Ma Ukrajnában, Kárpátalján Rakove néven ismert Turja Paszika település részeként (Ráday, 2013: 488). Budapesten a XI. kerületben találkozhatunk az utcanévtáblákon a Rákó utcával.

Ukrajnában élő szláv névről kapta nevét a RUTHÉN út, melyet a II. kerületi Csatárkán lévő utcatábla örökít meg. Nevét 1932-ben kapta.

Aknaszlatina településről két utcát is elneveztek Budapesten.

28. ábra: Szlatina utca Alsórákoson, a XIV. kerületben

Forrás: saját fotó

Az egykori Máramaros vármegyében lévő nagyközségről a XIV. kerületben nevezték el a SZLATINA utcát 1933-ban, a XXII. kerületben 1920-ban adták a nevet a SZLATINA utcának.

A XII. és a XX. kerületben utcanévtáblák emlékeztetnek a kárpátaljai Szolyvára. Az utcák névadói az egykori Bereg vármegye települései közé tartozott. A szolyvai járási kisvárosról kapta nevét Orbánhegyen az 1929-ben, valamint Gubacspusztán az 1932-ben elnevezett SZOLYVA utca.

29. ábra: Szolyva utcanévtábla a XII. kerületben

Forrás: saját fotó

A III. kerületben bukkanhatunk rá a Máramaros vármegyei településről elnevezett utcanévtáblára, mely egy utcának és egy köznek ad nevet. TORONYA köz (1970) és TORONYA utca (1935) néven.

Kárpátalja területi székhelye, legnagyobb települése Ungvár. Ungvár a történelmi Magyarország idején rendezett tanácsú város volt és székhelye volt mindazoknak a hatóságoknak, hivataloknak, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy lakói megfelelő közigazgatással rendelkezzenek (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 345).

Az egykori Ung vármegyében, az Ung folyó partján lévő településről az alábbi közterületeket nevezték el a magyar fővárosban:

- XIV. kerületben, Alsórákoson az UNGVÁR köz (1971), UNGVÁR utca (1929);
- XVIII. kerületben, Szemeretelepen az UNGVÁR utca (1930);
- XIX. kerületben, Kispesten az UNGVÁR utca (1940);
- IV. kerületben, Megyer városrészben UNGVÁRI utca (1932);
- XVI. kerületben, Rákosszentmihályon az UNGVÁRI utca (1920-as évek);
- XXI. kerület, Királyerdő UNGVÁRI utca (1937);
- XXII. kerület, Budafok UNGVÁRI utca (1930-as évek).

30. ábra: Ungvár utca Budapest XVI. kerületében

Forrás: saját fotó

Az Ukrajna területén húzódó Kárpátok egyik hágója, az Uzsoki-hágó névadóként szolgál több közterületnek is Budapesten.

A XVIII. kerületben található UZSOK tér nevét 1932-ben kapta, mely védetté van nyilvánítva (Ráday, 2013: 52). UZSOK utcán sétálhatunk végig a XX. kerületben, melyet az 1930-as években neveztek el a hágóról. UZSOKI utca három is megtalálható a fővárosban, a II. kerületi utca szintén az 1930-as években lett elnevezve, a herminamezei utca nevét 1879-ben kapta, a XXI. kerületben 1937-ből való az utcanévadás.

31. ábra: Uzsoki utca a XVI. kerületben

Forrás: saját fotó

Kárpátalján számos olyan ikonikus hely van, melyről úgy tartják, hogy egyszer minden magyar embernek illik oda elzarándokolnia. Ezek egyike a Vereckei-hágó is, az Északkeleti-Kárpátok egyik legfontosabb hágója. Honfoglaló őseink a hágón keresztül érkeztek a Kárpát-medencébe. A történelmi jelentőségű helyről számos közterület neveztek el Budapesten. Utca, köz, út, lépcső kapta a nevét a Vereckei-hágóról.

Budapest budai oldalán, hegyes-dombos területen fekvő II. kerületben találjuk meg a VERECKE utat, mely több szakaszból álló, egymással nem összefüggő út. Az első szakasza a Cseppkő utcától a Zöldkert utcáig, a második a Zöldkert utcától indul. A Szalamandra út egyik szárától a Verecke lépcsőt kétszer keresztezve (Borbély Bartis – Borbély Bartis 2017: 347). Nevét ugyanúgy, mint a VERECKE köz és a VERECKE lépcső 1932-ben kapta.

32. ábra: Verecke út utcanévtáblája a II. kerületben

Forrás: saját fotó

A VERECKE lépcső a Csatárka úttól az Árpád-kilátóig vezet.

VERECKEI utca elnevezést kapott két utca is, az egyiket a XXI. kerületben találjuk meg, védett közterület, neve még 1928-ból való; a másik a XX. kerületben 1937-ben kapta nevét.

A VERECKEI köz 1910 óta viseli nevét a XIX. kerületi Wekerletelepen.

A VERHOVINA utca a III. kerületben emlékeztet az Északkeleti-Kárpátok belső oldalán lévő hegyvidékre, mely a történelmi Magyarország részét képezte. Nevét 1932-ben kapta.

A ZSUKÓ utca névadója kisközség volt az egykori Bereg vármegyében. A XVIII. kerületi utca nevét 1954-ben kapta.

Vannak olyan közterületi nevek, melyek több országhoz is kapcsolódnak.

A Tisza Magyarország legjelentősebb folyója. Azonban Kárpátalja esetében is említésre méltó, hiszen Kárpátalján van a forrásvidéke, átfolyik Románia területén, Magyarországra érve, végül a Vajdaságban ömlik a Dunába. Így minden nép a sajátjának tekintheti, így mi kárpátaljaiak is.

A Tisza folyóról elnevezett utcák ezért is említésre méltóak.

A Latorca folyóról, melynek szintén van Kárpátaljai vonatkozása, három utcát is elneveztek Budapesten a XIII., a XVIII. és a XX. kerületekben.

Lonka helység volt az egykori Máramaros vármegyében, mely települést a trianoni döntés két országnak ítélte, így ma Ukrajnára és Romániára is emlékeztető közterületi névnek számít a XI. kerületben. Nevét 2010-ben kapta (Ráday, 2013: 391).

Az Északkeleti-Kárpátokban található hegység, a Vihorlát, két közterületet nevez meg, mely ma Szlovákia részét képezi, azonban másodrendű kapcsolódásként Ukrajnához is kötődik.

Az egykori Ugocsa vármegye, melyet egyrészt Ukrajnához, másrészt Romániához csatoltak szintén névadóként szerepel két közterület elnevezésében. Az UGOCSA utca a XII. kerületben még 1900-ban kapta nevét, a XVIII. kerületi utcaelnevezés 1940-ből való, védett közterületi névként tartják számon (Ráday, 2013: 51).

33. ábra: Az egykori Ugocea vármegyéről elnevezett utca a XII. kerületben

Forrás: saját fotó

Hasonlóképpen Máramaros vármegye is emlékeztethet Kárpátaljára, hiszen a történelmi Magyarország 4 vármegyéjének egyike, 1920-tól északi része Csehszlovákiához, 1945 óta Ukrajnához, déli része Romániához tartozik.

Máramaros vármegye nevét Budapesten két-két út és utca, valamint egy köz örzi.

A MÁRAMAROS út a III. kerületben 1936-ban kapta nevét. Ugyanebben a kerületben található meg a MÁRAMAROS közt (1954). A XVI. és a XXII. kerületekben egy-egy MÁRAMAROSI utca van, melyeket az 1920-, 1930-as években nevezték el. A XXI. kerületben a Máramarosi út 1937-ben kapta nevét.

4. A mai Ukrajnára és Kárpátaljára utaló budapesti közterületi nevek típusai

A mai Ukrajnára utaló budapesti közterületi nevek esetében az alábbi típusokat találhatjuk meg:

- Városok, települések neveit őrző közterületi nevek: azon utcák és terek, amelyek nevei kárpátaljai vagy egyéb ukrajnai városokra és településekre utalnak, megőrizve ezzel a régióval való történelmi kapcsolatokat.
- Folyók, hegyek, természeti jellegzetességek: a természeti szépségek, mint például folyók és hegyek neveit viselő utcák és parkok, amelyek a régió földrajzi adottságaira és természeti kincseire emlékeztetnek.
- Az ott élő népcsoportokról, nemzetségekről elnevezett közterületi nevek.

Az utcanevek szerkezetét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy két tagból állnak. Az egyik névtag maga a tulajdonnév például *Munkács* | utca, *Ungvár* | köz, *Verecke* | lépcső stb. Az utcanevek másik eleme a földrajzi köznévi *út, utca, köz, tér* stb.

Az Ukrajnára utaló budapesti közterületi nevek állományát figyelembe véve megvizsgáltam az utótagok előfordulását. A közterületi nevek jellegénél szembetűnően az utcák száma van nagyobb arányban.

	2024	
<i>utca</i>	38 db	73 %
<i>köz</i>	6 db	12 %
<i>tér</i>	2 db	4 %
<i>út</i>	4 db	8 %
<i>lejtő</i>	1 db	2 %
<i>lépcső</i>	1 db	2 %

2. táblázat: Ukrajnára utaló közterületi nevek utótagjainak aránya

Forrás: saját szerkesztés

Megállapítható tehát, hogy Budapest Ukrajnára utaló közterületi neveinek utótagjaiban 73 % utca, 12 % köz, 8% út, 4% tér és minösszesen 1-1 közterület lejtő, illetve lépcső utótagú.

Az út utótaggal hosszabb, egyenesebb és szélesebb utcát jelölnek meg 4 esetben:

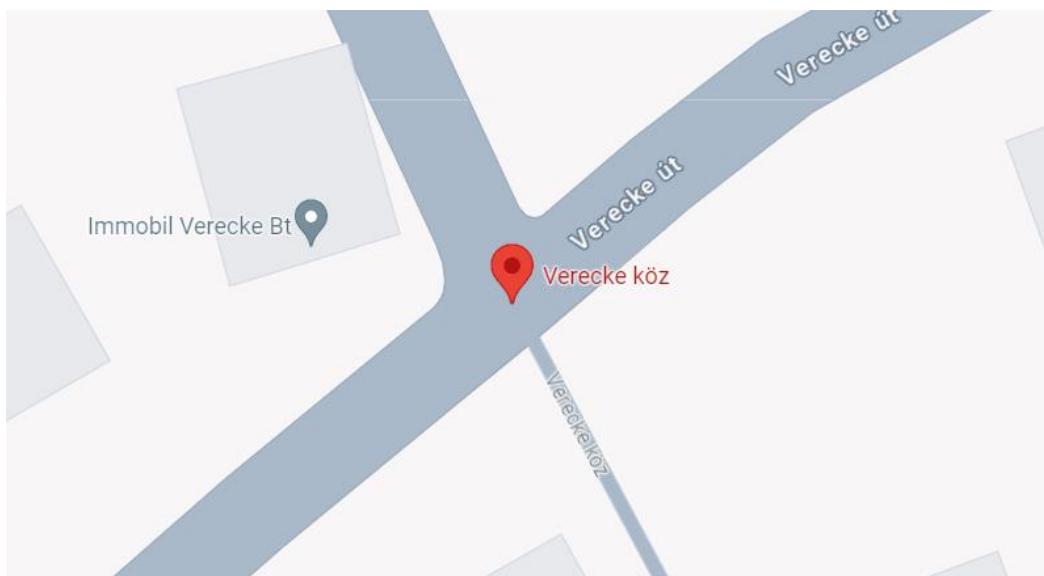
Beregszász út,
Huszi út,
Ruthén út,
Verecke út.

Keskeny, rövid és szűk utcát jelölő köz utótaggal 6 utcát neveztek meg Budapesten:

Beregszász köz,
Kelecsény köz,
Toronya köz,
Ungvár köz,
Verecke köz,
Verecke köz.

Általában a köz utótagú közterületi nevek az ugyanolyan előtagú utca mellett helyezkednek el, abból nyílnak:

Beregszász út - Beregszász köz,
Verecke út – Verecke köz,
Ungvár utca – Ungvár köz.
Toronya utca – Toronya köz.

34. ábra: Verecke út és Verecke köz Budapesten

Forrás: <https://www.google.com/maps/>

A nevek előtagjai között előfordulnak ismétlődések, azonban más utótaggal.

Beregszász <u>köz</u>	Beregszász <u>tér</u>	Beregszász <u>út</u>	Beregszász <u>utca</u>
Oroszvég <u>lejtő</u>	Oroszvég <u>utca</u>		
Toronya <u>utca</u>	Toronya <u>köz</u>		
Ungvár <u>köz</u>	Ungvár <u>utca</u>		
Uzsok <u>tér</u>	Uzsok <u>utca</u>		
Verecke <u>köz</u>	Verecke <u>lépcső</u>	Verecke <u>út</u>	
Verecke <u>köz</u>	Verecke <u>utca</u>		

Ezeknél a közterületi neveknél, mivel az utótagok különböznek, nem okoz gondot a tájékozódásnál az előtagok megegyezése.

Viszont van olyan határon túli településről elnevezett utca Budapesten, mely mind előtagban, mind utótagban megegyezik. Itt a zavart csak a kerület pontos meghatározásával tudjuk elkerülni. Budapesten a kerületszámok feltüntetése, városrészek alkalmazása félreérthetlenné teszi az azonosíthatóságot, a helymegjelölést (Donáth 1979: 30; Hajdú 1994: 65).

Nagyszőlős utca	XI. kerület	Nagyszőlős utca	XX. kerület
Nagyszőlős utca	XVIII. kerület		
Szlatina utca	XIV. kerület	Szlatina utca	XXII. kerület
Szolyva utca	XII. kerület	Szolyva utca	XX. kerület

Ungvár utca	XIV. kerület	Ungvár utca	XVIII. kerület
Ungvár utca	XIX. kerület		
Ungvári utca	IV. kerület	Ungvári utca	XVI. kerület
Ungvári utca	XXI. kerület	Ungvári utca	XXII. kerület
Uzsoki utca	II. kerület	Uzsoki utca	XIV. kerület
Uzsoki utca	XXI. kerület		
Vereckei utca	XX. kerület	Vereckei utca	XXI. kerület

Az Ukrajnára utaló nevek esetében Budapesten tehát mindösszesen 25 név 52 utcának a névadója.

Budapesten meglehetősen sok azonos utcanév van. Ennek ismert oka, hogy a főváros több, korábban önálló település egyesítésével jött létre. A csatlakozással az utcanévadási hatáskörrel rendelkező települések hozták magukkal az utcaneveiket, így számos azonos közterületnév alakult ki. A csatlakoztatott kerületek, önállóságuk jelképeként, ragaszkodtak saját utcájuk nevéhez, még akkor is ha a fővárosban több is található belőlük. Várostarténeti szempontból kiemelkedő jelentőséggel bírnak a védett utcanevek is (Donáth 1979: 31). A védett utcanevekről Takáts Rózsa is említést tesz, mely szerint még 1965-ben határozatot hoztak arról, hogy a több kerületben azonos utcanevek közül ki kell választani – az elnevezés időpontja, vagy a név helytörténeti vonatkozásai alapján – a védettnek minősülőket (Takáts 1985: 308). Budapest Főváros Önkormányzata Közgyűlésének 94/2012. (XII. 27). önkormányzati rendelete értelmében számos határon túli településről elnevezett utca a védett utcanevek közé tartozik, ilyen pld. Beregszász utca, Munkács utca, Nagyszőlős utca, Ungvár utca, Uzsok tér, Kárpát utca, Ugocsa utca (XVIII. ker.), Vereckei utca (XXI. ker.) (Ráday 2013: 47-54).

A közterületi nevek esetében fontos figyelmet kell fordítani az előtagok vizsgálatára is. Hajdú Mihály a földrajzi nevekből eredő utcanevek alaktani és funkcionális vizsgálatánál elkülönít olyan utcaneveket, melyek előtagjai már az utcanévbe kerülésük előtt is földrajzi nevek voltak, illetve megemlíti az úgynevezett körülírásokat, melyeket nem tekintenek valódi földrajzi neveknek (pld. Ferihegyi repülőtérre vezető út) (Hajdú 1975: 30-32). Az elcsatolt területek utcaneveinek előtagjai minden esetben földrajzi nevekből eredő utcanevek.

Az Ukrajnára utaló budapesti közterületi nevek között morfológiai szempontból jellemző az -i képzővel ellátott földrajzi névi előtag is.

Hajdú megküldönböztet olyan neveket, melyek a jelzett földrajzi hely felé, vagy annak irányába vezetnek, illetve olyan -i képzős helynévvel alkotott földrajzi névi előtagú utcaneveket, melyeknek semmi közük sincs a névben jelzett hely irányához, elhelyezkedéséhez. Az utóbbiak teljesen mesterséges nevek, ezen előtagú utcanevek célja a név fenntartása, emlékállítás (Hajdú 1975: 28-30). Azt is megemlíti, hogy ezeket az utcaneveket célszerű lenne az -i melléknévképző nélküli formában hivatalossá tenni:

Beregszász	Beregszászi
Huszt	Huszt
Ungvár	Ungvári
Uzsok	Uzsok
Verecke	Verecke

Kárpátaljára utaló budapesti közterületi nevek között tehát 5 -i képzős helynévvel alkotott földrajzi névi előtagú utcanévvel találkozhatunk.

Jelentéstani szempontból nincs különbség az -i képzős és az anélküli földrajzi névből alakult előtagú utcanevek között.

Hajdú Mihály rendszerezési szempontjait alapul véve a Kárpátaljára utaló földrajzi névi előtagú utcanevek között vannak:

- *Régi vármegyére utaló utcanév.* Az ide sorolt közterületi nevek száma 7 és ez 2 vármegye között oszlik meg (Máramaros, Ugocsa). Máramaros és Ugocsa vármegye közigazgatási egység volt a Magyar Királyságban. Területük ma részben Ukrajna, részben Romániához tartozik, ezért az erre utaló közterületi nevek nemcsak Ukrajnára, hanem Romániára is utalnak. Budapesten 5 közterületi név utal az egykori Máramaros és 2 utca Ugocsa vármegyére.
- *Helységnevekből eredő utcanevek.* Itt a történelmi Magyarország városainak, községeinek neveiből vált utcanevekké 22 településnév (Alsóapsa, Batár, Beregszász, Csap, Cserhalom, Huszt, Mezőkaszony, Kelecsény, Kincses, Kopár, Lemberg, Lonka Munkács, Nagyszőlős, Oroszvég, Rahó, Rákó, Aknaszlatina, Szolyva, Toronya, Ungvár, Zsukó), melyek 40 közterületnevet jelölnek. A településnevek közül Lonka település Ukrajna mellett Romániára is utaló helységnevé.

- *Hegyekről, hegységekről, a talaj kiemelkedéseiről elnevezett utcák.* A névadás alapját a Verhovina² és a Vihorlát-hegység adta. A történeti néprajzi hegyvidéki tájról és a Vihorlát-hegységről 3 utcát neveztek e Budapesten (Vihorlát út, Vihorlát utca, Verhovina utca). Az Uzsoki-hágó és a Vereckei-hágó 11 közterület névadója Budapesten. Az Északkeleti-Kárpátok 2 legfontosabb hágójáról 1 tér, 6 utca, 2 köz, 1 lépcső és 1 út kapott nevet.
- *Vízneveket viselő utcanevek.* A Tisza-folyóról számos közterület kapta a nevét Budapesten, de mivel folyása 3 országot (középső folyása Magyarországot, felső folyása Ukrajnát és alsó folyása Szerbiát) érinti, ezért nem mondható kimondottan Ukrajnára, illetve Kárpátaljára utaló földrajzi névnek. Ugyanez a helyzet áll fenn a Latorca-folyó kapcsán is. Az Északkeleti-Kárpátokban, a Vereckei hágó közelében eredő folyó, a Bodrog egyik mellékfolyója, Ukrajnához és Szlovákiához is kapcsolódó földrajzi egység. A trianoni békeszerződésig a Latorca folyó a Magyar Királysághoz tartozott. A Latorca-folyóról 3 közterületet neveztek el Budapesten a XIII., XVIII. és a XX. kerületben.

Az Ukrajnára, Kárpátaljára utaló utcanevek között Budapesten találkozhatunk a Ruthén úttal is. A rutén nép etnikumot, nemzetiséget jelent, szláv nép a mai Ukrajnában, Kárpátalján (Ráday 2013: 506). Hajdú Mihály rendszerezése alapján az emberek közötti viszony egyik kategóriájának tekinti a népcsoportok, népek, nemzetek fogalmát (Hajdú 1975: 36). Ennek megfelelően képviselve lett a rutén nép is a budapesti utcaelnevezések között a II. kerületben.

² Verhovina hegyvidék a történelmi Magyarországon, az Északkeleti-Kárpátok belső oldalán (Ráday 2003: 534).

ÖSSZEFOGLALÁS

Ez a munka egy átfogó vizsgálatot nyújt Budapest azon közterületeiről, amelyek nevei a magyar nyelvterület Magyarországon kívüli részeihez kapcsolódnak, bemutatva azok történelmi, kulturális és társadalmi jelentőségét. A kutatás feltárja, hogyan tükrözik ezek a nevek Magyarország történelmi és kulturális kapcsolatait a Kárpát-medence más részeivel, beleértve azokat a területeket is, amelyek ma már nem részei az országnak. A munka kitér arra is, hogy ezek a megnevezések hogyan szolgálnak az identitás, az emlékezet és a hagyomány ápolásának eszközeiként, mind a helyi, mind a globális magyar közösségek számára.

A kutatás célja az volt, hogy feltárja és elemezze a budapesti közterületi neveket, amelyek kapcsolatban vannak a magyar nyelvterület határain kívül élő közösségekkel és területekkel, különös tekintettel Ukrajnára és annak kárpátaljai régiójára. A kutatás során számos olyan közterületi név került azonosításra és elemzésre, amelyek emlékeztetnek a határon túli magyar közösségekre és területekre.

Az elnevezések típusait, eredetét, történelmi háttérét és kulturális jelentőségét részletesen elemeztük. Megvizsgáltuk, hogyan járulnak hozzá ezek a nevek a városi térrendezéshez, a kulturális örökség megőrzéséhez és az identitás kifejezéséhez Budapesten.

A közterületi nevek nem csupán geográfiai jelölők, hanem a kollektív emlékezet, a történelmi tudatosság és a kulturális identitás hordozói is. Ezek a nevek segítenek fenntartani a kapcsolatot a magyarországi és a határon túli magyar közösségek között, valamint elősegítik a kulturális örökség megőrzését és a történelmi tudatosság erősítését.

Ehhez jelentősen hozzájárul a létrehozott digitális adatbázis, mely megőrzi és hozzáférhetővé teszi a nagyközönség számára a történelmi múlt megértését, lehetőséget teremt az információk könnyű terjesztéséhez, a tudományos és kulturális kapcsolatok erősítéséhez.

A Budapest utcáin fellelhető, a magyar nyelvterület különböző részeihez kapcsolódó nevek fontos szerepet játszanak a város kulturális tájának gazdagításában, hozzájárulva ezzel a magyar kultúra és identitás sokszínűségének bemutatásához. Ezek a közterületi nevek nem csupán a múltidézés eszközei, hanem a jelen és a jövő generációi számára is összekötő szálak, melyek lehetővé teszik a közös kulturális gyökerek megértését és értékelését egy változó és globalizálódó világban.

Trianon hatása a Kárpátalján élő magyar közösségre nézve egyedülálló és megkülönböztetett. A határok elválasztották a Kárpátalján élő magyarokat az anyaországtól, ami komoly kihívást jelentett számukra. Számos magyar család került szétválasztásra, és sokaknak hirtelen meg kellett küzdeniük azzal a kérdéssel, hogy hová tartoznak, milyen kulturális és nyelvi hagyományokat kell megőrizniük, és hogyan lehetnek hűek a magyar identitásukhoz egy olyan környezetben, ahol az országhatárok újraformálódtak. A trianoni trauma a Kárpátalján élő magyarok közösségében mély nyomot hagyott. Sokan fájdalmasan élnek meg az elválasztottságot és az elvesztett területek hiányát. Ennek eredményeként az identitás erős kötődést mutat Magyarországhoz, és sokan küzdenek azért, hogy megőrizzék és ápolják a magyar nyelvet, kultúrát és hagyományokat ma is, itt Kárpátalján élve. A kárpátaljai magyar közösség küzdelme fontos része a magyar nemzet történelmének és összetettségének, és emlékeztet arra, hogy a nemzeti identitás és összetartozás erőteljes érzése túlmutat az államhatárokon.

A mai Budapest térképén az Ukrajnára és Kárpátaljára utaló nevek a történelmi kapcsolatok mellett az ukrajnai magyar kisebbség iránti támogatás és szolidaritás jeleként is értelmezhetők.

Magyarország igyekszik támogatni a Kárpátalján élő magyar kisebbséget, aktívan részt vesz az ukrajnai humanitárius segítségnyújtásban. A közterületi nevek és emlékművek révén Budapest kifejezi szolidaritását Ukrajnával, és hangsúlyozza a kulturális és történelmi kapcsolatok fontosságát a két ország között. Ez a kapcsolat nemcsak a múltban gyökerezik, hanem a jelenlegi geopolitikai és társadalmi realitásokban is megnyilvánul, amelyek formálják a két ország közötti párbeszédet és együttműködést.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BÁTORFY ATTILA – GALAMBOSI ESZTER 2024: Nevek és terek. Budapest utcanevei. <https://atlo.team/terek-es-nevek-budapest-utcanevei/>, letöltés ideje 2024. március 18.
2. BEREGSZÁSZI ANIKÓ 1996: Language Planning issues of Hungarian Place-names in Subcarpathia. *ACTA LINGUISTICA HUNGARICA* 43: 1–8.
3. BEREGSZÁSZI ANIKÓ 1997: Magyar helységnevek Kárpátalján a nyelvi tervezés tükrében. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk. *Az V. magyar névtudományi konferencia előadásai*. Budapest–Miskolc: MNyTK. 209/2: 356–361.
4. BOJCSUK EDIT 2003. Técső utcanévadásának sajátosságai. *Acta Hungarica* 10–11. (1999–2000): 18–21.
5. BORBÉLY BARTIS JÚLIA – BORBÉLY BARTIS ENDRE 2017: Budapest utcaneveiben mesélő történelem Erdély-Felvidék-Kárpátalja-Délvidék-Burgenland-Lengyelország (II. bővített átdolgozott kiadás), Székely Ház Közhasznú Alapítvány, Budapest, 9-586.
6. BORSODI ATTILA 2023: Sohasem gyógyuló sebeket ejtett a trianoni békediktátum. <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/06/sohasem-gyogyulo-sebeket-ejtett-a-trianoni-bekediktatum>, letöltés ideje 2024. április 9.
7. BUZA PÉTER – MÉSZÁROS GYÖRGY – RÁDAY MIHÁLY 1998: Budapest teljes utcanévlexikona, Dinasztia Kiadó – Gemini Budapest Kiadó, Budapest, 19 – 431.
8. CZEGLÉDI IMRE 1982: Amiről az utcanevek beszélnek, Digitális Tudománytár, Könyvtári Jegyzések 1982, 1. szám, 37-41. letöltés ideje 2024. március 28.
9. DEBRECENI ANIKÓ 1993. A tiszai helynevek. In: BALOGH LAJOS szerk., *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár. 101–106.
10. DOBOS SÁNDOR 2016. The Restoration of the Historical Hungarian Names of Hungarian-Populated Settlements in the Territory of the Present-Day Transcarpathia from 1989 to 2000. *ACTA HUMANA: HUNGARIAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS PUBLICATIONS* 4/6: 19–43.
11. DOBOS SÁNDOR 2020: Зміна назв закарпатських населених пунктів із компактним проживанням угорців: спроби та результати відновлення історичних угорських найменувань у 1989–2000 роках. In: Pater, Ivan;

- Muravskiy, Oleh; Romaniuk, Mykhailo (szerk.) Угорсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення: монографія. Львів: Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України. 319-337.
12. DOBOS SÁNDOR 2021: Place-Name Changes in the Territory of Present-Day Transcarpathia during The First Czechoslovak Republic from 1919 to 1938. UKRAINE: CULTURAL HERITAGE NATIONAL IDENTITY STATEHOOD 34: 318–331.
13. DR. DONÁTH RÓBERT 1979: A fővárosi utcanevek és -elnevezések néhány időszerű elvi és gyakorlati kérdése. BUDAPEST a főváros folyóirata, XVII. évf. 4. szám, 30-31.
14. EPERJESSY Kálmán: A helynév a várostörténetben. https://acta.bibl.u-szeged.hu/17256/1/tanarkepzo_1956_023-035.pdf, letöltés ideje 2024. április 10.
15. EÖRY VILMA (szerk.) 2010: Magyar értelmező szótár diákoknak, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 143-831.
16. FARAGÓ IMRE 2014: Földrajzi nevek, Eötvös Loránd Tudományegyetem Informatika Kar, Budapest, 202-206.
17. FLIER GERGELY 2021: Csaknem ezer utcanév emlékeztet Budapesten a határon túli területekre, PestBuda, pestbuda.hu
18. DR. GALLINA FRIGYES 1930: Budapest utcanevei. Városi Szemle. Közlemények a városi közigazgatási és statisztika köréből. XVI. évfolyam, Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, 1323-1357.
19. HAJDÚ MIHÁLY 1975: Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata. Nyelvtudományi értekezések 87. sz., Akadémiai Kiadó, Budapest, 3-49.
20. HAJDÚ MIHÁLY 1994: Magyar tulajdonnevek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 62-66.
21. HAJDÚ MIHÁLY 1997: Utcanevek. In. Sipos Lajos főszerk., Pannon Enciklopédia Magyar nyelv és irodalom, Dunakanyar 2000 Könyvkiadó Kft., Budapest, 162-163.
22. HORVÁTH KATALIN – LIZANEC PÉTER – SZABÓ ERZSÉBET 1992: Az Ungvári járás 14 településének helynevei. MND. 108. Budapest.
23. HORVÁTH KATALIN 1991. Csap helynevei. MND. 97. Budapest.
24. HORVÁTH KATALIN 1999. Kisdobrony helynevei. Névtani Értesít 21: 128–35.
25. ÍGYÁRTÓ JUDIT 1982. Visk helynevei. Névtani Értesítő 7: 27–35.

26. JAKABFFY IMRE 2000: Névadási kuriózumok elmúló századunkban. Visszaemlékezések a budapesti közterületi nevek keletkezéséről. Magyar Múzeumok, Vol. 6., 1. szám, 23-24.
27. KÁLMÁN BÉLA 1969: A nevek világa. Gondolat Kiadó, Budapest, 157-165.
28. KOCÁN BÉLA 2004a. Aklihegy helynevei. Névtani Értesítő 26: 101–105.
29. KOCÁN BÉLA 2004b. Nevetlenfalu földrajzi nevei. Acta Hungarica 2001. 12: 32–6.
30. KOCÁN BÉLA 2005. Akli helynevei. Névtani Értesítő 27: 188–90.
31. KOVALOVSKY MIKLÓS 1983: Van számos utca. Budapest a főváros folyóirata, 21. évf. 2. szám, 29-31.
32. KOVÁCS ANDRÁS 2006: Som földrajzi nevei. Névtani Értesítő 28: 91–100.
33. KOVÁCS-BUNA ÉVA 2002: Körmend város utcanevei. In. Hajdú Mihály szerk., Magyar Névtani dolgozatok 175, Budapest, 3-45.
34. KOVÁCS PÉTER 2003: Minaj község rövid története és földrajzi nevei. Acta Hungarica 1999–2000. 10–11: 84–92.
35. KOVÁCS PÉTER 2004a: Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban. Radvánc. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 32–7.
36. KOVÁCS PÉTER 2004b: Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban. Alsódomonya. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 38–41.
37. KOVÁCS PÉTER 2004c: Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban. Felsődomonya. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 42–45.
38. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2003a. Beregszász néhány ismertebb belterületi földrajzi neve. Acta Hungarica 1999–2000. 10–11: 71–4.
39. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2003b. Beregszász és környékének földrajzi nevei. (A kérdés története). Acta Hungarica 1999–2000. 10–11: 64–70.
40. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2004a. Beregszász és környéke földrajzi nevei a magyar nyelvhasználatban. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 14–23.
41. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2004b. Beregszász és környéke földrajzi neveinek motiváció szerinti osztályozása. Acta Hungarica 2001. 12: 28–31.
42. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2004c. Beregszász és környéke földrajzi neveinek csoportosítása a magyar nyelvhasználatban. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 24–31.

43. KÖDÖBÖC NATÁLIA 2004d. A földrajzi nevek kutatása Kárpátalján. *Acta Hungarica* 2001. 12: 24–27.
44. LÁSZLÓ ANDOR 2023: Az utcanevek szimbolikus szerepe. *REGIO*, 31. évf. (2023) 2. szám, 81-100.
45. LIZANEC PÉTER 1970: Magyar névtani kutatások Ukrajnában. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások*. *NyudÉrt.* 70. Budapest. 273–277.
46. LIZANEC PÉTER 1991: Kárpátalja helységnevei. In: HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk. *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. Budapest. 409–414.
47. LIZANEC PÉTER 1999: Még egyszer a kárpátaljai magyarlakta települések történelmi nevének visszaállításáról. *Névtani Értesítő* 21: 163–167.
48. MOLNÁR GYÖRGY 2022: Határontúli utcanevek Magyarországon. <https://ujkor.hu/content/hatarontuli-utcanvek-magyarorszagon>, letöltés ideje 2024. március 20.
49. PÁPAI TAMÁS LÁSZLÓ 2020: Elszakított területek emlékei. Pestszentlőrinc trianoni utcanevei. *Városunk*. Budapesti Honismereti Híradó. XXIII. évf. 3. szám, 6.
50. PUSZTAI FERENC (szerk.) 2003: *Magyar értelmező kéziszótár*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
51. RÁDAY MIHÁLY 2003: *Budapest teljes utcanévlexikona*, Sprinter Kiadó, Budapest, 18 – 583.
52. RÁDAY MIHÁLY 2013: *Budapesti utcanevek A-tól Z-ig*, Corvina Kiadó, Budapest, 21 – 649.
53. RÁTONYI G. TAMÁS 2015: *Út, utca, tér, köz – vagyis az utótagok színes világa – utcák, terek*. https://utcakterek.blog.hu/2015/08/19/utcanvek_utotagok_ut_utca_ter_koz_sor_se_tany_lepcso_arok, letöltés ideje 2024. április 7.
54. RÉNYI PÉTER 1962: *Új magyar lexikon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 381.
55. SCHMIDT ÁDÁM 1979: *Utcanvek üzenete*. *BUDAPEST a főváros folyóirata*, XVII. évf. 4. szám, 32.
56. SEBESTYÉN ZSOLT 2001: *Beregszász utcanevei*. *Névtani Értesítő* 23: 23–9.
57. SEBESTYÉN ZSOLT 2002a: *Hetyen földrajzi nevei*. *Névtani Értesítő* 24: 5–10.
58. SEBESTYÉN ZSOLT 2002b: *A Beregszászi járás 11 településének helynevei*. MND. 178. Budapest.

59. SEBESTYÉN ZSOLT 2003a: Beregvidéki helységnevek. Névtani Értesítő 25: 58–62.
60. SEBESTYÉN ZSOLT 2003b: Tíz település helynevei a kárpátaljai Beregvidékről. MND. 183. Budapest.
61. SEBESTYÉN ZSOLT 2005: Beregvidéki helynevek nyelvi elemzése. Doktori disszertáció. Kézirat.
62. SEBESTYÉN ZSOLT 2006a: Helységnevek változása Kárpátalján a 20. században. In: FODOR SZABOLCS – DRESCHER J. ATTILA – NAGY ANDREA szerk., A Márton Áron Szakkollégium tudományos felolvasó ülésének tanulmányai. Budapest. 104–109.
63. SEBESTYÉN ZSOLT 2006b: Személynevek Beregvidék helyneveiben. In: BÁRTH M. JÁNOS szerk., Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 100. évfordulójára. Budapest. 107–12.
64. SEBESTYÉN ZSOLT 2008: Magyar helynévkutatás Kárpátalján. Névtani Értesítő 30: 195–202. DOI: <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2008.17>
65. SZÉKEDI FERENC 2010: Utcanév-történelem. Új magyar szó, VI. évf. 119. szám, 5.
66. SZÍVÓS ERIKA 2021: Utcanévek és utcanévváltozások: Térpolitika, érzelmi kötődés és generációs azonosulás. In: Papp Barbara szerk. *Lélek és történelem: örökség*. Az ELTE BTK Történeti Intézet Gazdaság- és társadalomtörténeti Tanszékének konferenciája (2019. december 5.), Budapest, 199-214.
67. TAKÁTS RÓZSA 1985: A fővárosi utcanévadás elveinek és gyakorlatának alakulása napjainkig. Budapest: Budapest Főváros Levéltári Közleményei '84, 293-311.
68. TÓTH ORSOLYA 2006: Mátyásföld utcanévei (1889-2004). Névtani Értesítő 28, Budapest, 105 – 112.
69. T. SOMOGYI MAGDA 1999: Állat és növénynevek a budapesti utcanévadásban. In: Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola Évkönyv. Győr. 210–220.
70. TUSKE TAMÁS – FÖLDEVÁRY GERGELY 2020: Beszélő XII. kerületi utcanévek, letöltés ideje 2023.08.15.
71. ZÉKÁNY KRISZTINA 1997a: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok Ungvár utcanéveiben. Acta Hungarica 1995. 6: 105–110.
72. ZÉKÁNY KRISZTINA 1997b: Ungvár földrajzi nevei. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., Az V. magyar névtudományi konferencia előadásai. MNyTK. 209. Budapest–Miskolc. 2: 352–355.
73. ZÉKÁNY KRISZTINA 2003a: Географічні назви міста Ужгорода та його околиць. Ужгород.

74. ZÉKÁNY KRISZTINA 2003b: Ungvár helyneveinek eredet szerinti megoszlása és névszociológiai vizsgálata. Acta Hungarica 1999–2000. 10–11: 52–54.
75. ZÉKÁNY KRISZTINA 2004: Az ungvári és az Ungvár környéki domborzati-, táj- és határnevek. Acta Hungarica 2002–2003. 13–14: 11–13.

Internetes források:

76. <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/hatarontuli/>
77. <http://adatvizualizacio.bparchiv.hu/budapestiutcanevek/>
78. <https://atlo.team/hatarontuliutcanev/>, letöltés ideje: 2024. április 21.
79. <https://bit.ly/velunkelotrianon>
80. <https://archiv.budapest.hu/fovarosikozlony/Lapok/Fovarosikozlony.aspx> Fővárosi Közlöny, Budapest Főváros Önkormányzatának hivatalos lapja, 2012. december 27., LXII. évfolyam, 23. szám, letöltés ideje 2024. április 14.
81. <https://masodikkerulet.hu/cimlap/velunk-elo-trianon>
82. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400345.kor>
83. https://magyarnemzet.hu/mozaik/2020/11/trianonra-utalo-budapesti-utcanevek-kerultek-interaktiv-terkepre#google_vignette, letöltés ideje 2024. március 20.
84. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700303.kor>, 303/2007. (XI. 14.) Korm. rendelet a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapításáról és nyilvántartásáról, letöltés ideje 2023. október 26.
85. <https://data2.openstreetmap.hu/utcalista.php> letöltés 2024, letöltés ideje 2024. április 21.
86. <https://www.bp18ker.hu/wp-content/uploads/2022/06/pestszentlorincutcai.html>, letöltés ideje 2024. május 7.

РЕЗЮМЕ

Робота містить комплексне дослідження назви громадських місць у місті Будапешт, які певною мірою пов'язані з територіями розселення угорців поза межами Угорщини, і водночас мають історичне, культурне та соціальне значення.

Виявлено, як у цих назвах відображено історичні та культурні зв'язки Угорщини з іншими частинами Карпатського басейну, зокрема з територіями, які вже не входять до складу країни. Досліджено, яким чином ці назви слугують засобом збереження ідентичності, національної пам'яті та культурних традицій як для місцевої, так і для світової угорської спільноти.

Мета – дослідити та проаналізувати назви громадських місць у місті Будапешт, які пов'язані з громадами та територіями поза межами угорського мовного ареалу, звертаючи особливу увагу на Україну та зокрема Закарпатську область. У ході дослідження виявлено та проаналізовано низку громадських найменувань, які нагадують про угорські спільноти та території за межами ареалу угорської мови.

Детально проаналізовано типи назв, їхнє походження, історичне підґрунтя та культурне значення. Досліджено, як ці назви сприяють містобудівному плануванню, збереженню культурної спадщини та вираженню ідентичності в місті Будапешт.

Топоніми є не лише географічними маркерами, але й носіями колективної пам'яті, історичної свідомості та культурної ідентичності. Вони допомагають підтримувати зв'язки між угорськими громадами в Угорщині та за її межами, а також зберігати культурну спадщину та підвищувати історичну обізнаність.

Розроблена цифрова база даних сприятиме збереженню та популяризації історичного минулого, надаючи можливість легко поширювати інформацію та зміцнювати наукові та культурні зв'язки.

Назви вулиць міста Будапешт, пов'язані з різними частинами угорського мовного ареалу, відіграють важливу роль у збагаченні культурного ландшафту міста, сприяючи розмаїттю угорської культури та ідентичності. Ці назви в громадському просторі є не лише засобом збереження пам'яті про минуле, але й зв'язком між нинішнім і майбутніми поколіннями, що дозволяє їм розуміти і цінувати спільне культурне коріння в мінливому і глобалізованому світі.

Вплив Тріанона на угорську громаду, що проживає на Закарпатті, є унікальним і особливим. Кордони відокремили угорців, які проживають на Закарпатті, від історичної батьківщини, що стало для них серйозним викликом. Багато угорських родин були розділені, і перед багатьма раптово постало питання про те, куди вони належать, які культурні та мовні традиції вони повинні зберігати, і як вони можуть залишатися вірними своїй угорській ідентичності в умовах, коли кордони були перекроєні.

Травма Тріанона залишила глибокий відбиток у житті угорської громади Закарпаття. Багато людей з болем усвідомлюють роз'єднання і відсутність втрачених територій. Як наслідок, ідентичність має сильні зв'язки з Угорщиною, і багато хто бореться за збереження і плекання угорської мови, культури і традицій навіть сьогодні, живучи тут, на Закарпатті. Боротьба угорської громади Закарпаття є важливою частиною історії та багатогранності угорської нації, а також нагадуванням про те, що сильне почуття національної ідентичності та приналежності виходить за межі державних кордонів.

На сучасній географічній карті Будапешта назви, що стосуються України та Закарпаття, можна інтерпретувати не лише як знак історичних зв'язків, але й як знак підтримки та солідарності з угорською меншиною в Україні.

Угорщина прагне підтримувати угорську меншину, яка проживає на Закарпатті і бере активну участь у наданні гуманітарної допомоги Україні. Будапешт висловлює свою солідарність з Україною через найменування та пам'ятники у громадських місцях і підкреслює важливість культурних та історичних зв'язків між двома країнами. Ці зв'язки не лише сягають корінням у минуле, але й простежуються в сучасних геополітичних та соціальних реаліях, які формують діалог та співпрацю між двома країнами.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A női és férfi személynévek megjelenése Budapest közterületi neveiben	17
2. ábra: Határon túli utcanevek megjelenése a magyarországi közterületek elnevezésében	19
3. ábra: Kárpát utca névtábla a XIII. kerületben.....	30
4. ábra: Budapesten található határon túli közterületnevek száma az elnevezés évtizede szerint	31
5. ábra: Határon túli közterületnevek Budapesten.....	33
6. ábra: A Budapesten található határon túli közterületnevek száma országonként.....	34
7. ábra: Erdélyre utaló utcanévtábla a II. kerületben.....	35
8. ábra: Kolozsvár utca a II. kerületben.....	35
9. ábra: Felvidékre utaló utcanévtáblák a XIV. és a II. kerületben	36
10. ábra: Pozsonyi utca utcanévtáblája a II. kerületben	36
11. ábra: Kulpa utca névtáblája a II. kerületben	37
12. ábra: Szlovéniára utaló utcanévtábla a II. kerületben.....	38
13. ábra: XIV. kerületi utcanévtábla.....	38
14. ábra: Kárpátaljára utaló utcanévtábla a II. kerületben.....	39
15. ábra: Beregszász utca a XVIII. kerületben	40
16. ábra: Elhelyezett Velünk élő Trianon táblák Budapest II. kerületében.....	41
17. ábra: Velünk élő Trianon táblák Budapesten	42
18. ábra: Ukrajnára, Kárpátaljára utaló közterületnevek elhelyezkedése Budapesten	43
19. ábra: Beregszász köz a XI. kerületben.....	44
20. ábra: Beregszász tér és út névtáblái Sasadon.....	44
21. ábra: Beregszász utat jelölő feliratok a XI. kerületben.....	45
22. ábra: Csap utca az I. kerületben.....	45
23. ábra: Huszti út a III. kerületben	46
24. ábra: Lemberg utca a XVII. kerületben	47
25. ábra: Munkács utca a XVIII. kerületben	47
26. ábra: Nagyszőlős utca Budapesten, Kelenföldön	48
27. ábra: Rahó utca utcanévtáblái Sasadon	49
28. ábra: Szlatina utca Alsórákoson, a XIV. kerületben.....	50
29. ábra: Szolyva utcanévtábla a XII. kerületben	51
30. ábra: Ungvár utca Budapest XVI. kerületében.....	52

31. ábra: Uzsoki utca a XVI. kerületben	53
32. ábra: Verecke út utcanévtáblája a II. kerületben	53
33. ábra: Az egykori Ugocsa vármegyéről elnevezett utca a XII. kerületben	55
34. ábra: Verecke út és Verecke köz Budapesten.....	57

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: A leggyakrabban előforduló utótagok Budapest utcaneveiben.....22
2. táblázat: Ukrajnára utaló közterületi nevek utótagjainak aránya.....56

MELLÉKLETEK / ДОДАТОК

1. melléklet

1. melléklet a 345/2014. (XII. 23.) Korm. rendelethez

1.	A	B
2.	Egységes ingatlan-nyilvántartási adatbázisban szereplő kód	közterületjelleg
3.	119	allé
4.	99	alsó rakpart
5.	25	alsósor
6.	121	bekötőút
7.	19	dűlő
8.	8	fasor
9.	100	felső rakpart
10.	69	felsősor
11.	70	főtér
12.	72	főút
13.	107	gát
14.	33	határ
15.	98	határsor
16.	111	határút
17.	131	ipartelep
18.	41	kert
19.	88	kertsor
20.	93	korzó
21.	54	környék
22.	13	körönd
23.	12	körtér

24.	4	körút
25.	5	köz
26.	80	lakópark
27.	10	lakótelep
28.	16	lejtő
29.	15	lépcső
30.	79	lépcsősor
31.	32	liget
32.	20	major
32a.±	136	majorság
33.	45	mélyút
34.	47	negyed
35.	24	oldal
36.	108	országút
37.	7	park
38.	63	part
39.	46	pincesor
40.	17	puszta
41.	22	rakpart
42.	9	sétány
43.	57	sikátor
44.	6	sor
45.	61	sugárút
46.	134	szállás
47.	36	szektor
48.	75	szél
49.	118	szer

50.	73	sziget
51.	123	szőlőhegy
52.	92	tag
53.	18	tanya
54.	21	telep
55.	2	tér
55a.-	137	tere
56.	35	tető
57.	11	udvar
58.	3	út
59.	1	utca
60.	59	útja
61.	90	üdülőpart
62.	120	üdülősor
63.	62	üdülőtelep
64.	49	vár
65.	52	várkert
66.	48	város
67.	44	villasor
68.	39	völgy
69.	38	zug
70.-	64	bokor

Erdélyi településekre utaló utcanévbokor a XVII. kerületben

Forrás: saját fotó

Ausztriai településekre utaló utcanévtáblák a XIV. kerületben

Forrás: saját fotó

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Molnár Andrea_Magyar szak_Magiszteri dolgozat_2024.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-20 11:57:57

Дата звіту:

2024-05-22 10:58:19

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

80

Кількість слів:

15527

Схожість 14%	Збіг: 47 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 28 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 2%	Кількість: 34 джерела	Перефразовано: 559 слова
Цитування 7%	Цитування: 54	Всього використано слів: 1468
Включення 0%	Кількість: 2 включення	Всього використано слів: 64
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 1 слова